

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická

Diplomová práce

2021

Daniela Oppová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
Katedra hudební výchovy a kultury

**Hudebně výchovné náměty při vánoční
besídce na 1. stupni**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Daniela Oppová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a použila jen uvedené zdroje a literaturu.

V Plzni 6. května 2021

.....

vlastnoruční podpis

Velmi děkuji paní doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za odborné vedení, ochotu a dohled při vedení mé diplomové práce. Dále paní Mgr. Dagmar Vávrové za pomoc při realizaci vánoční besídky a také celé své rodině a přátelům za podporu a trpělivost.

Originál zadání práce

Anotace

Diplomová práce *Hudebně výchovné náměty při vánoční besídce na 1. stupni* je rozdělena na dvě části teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabývám mimoškolní a mimotřídní hudební výchovou, dále hudebním vývojem dětí mladšího školního věku, využitím hudebních činností a Orffových hudebních nástrojů při vánoční besídce. V praktické části je zpracován návrh scénáře vánoční besídky pro druhou třídu, která obsahuje oblasti hudební, dramatické, pohybové a literární.

Abstrakt

The diploma thesis *Suggestions on musical education for Christmas performance in primary school* is divided into theoretical and practical parts. In the theoretical part I deal with extra-curricular and extra-classes music lessons, then musical development of children in the primary school, usage of musical activities and Orrfs musical instruments during the Christmas performance. In the practical part, there is adapted a proposal of the script for the second class, which includes musical, dramatic, dancing and literary activities.

Obsah

ÚVOD	9
A) TEORETICKÁ ČÁST	10
1 MIMOTŘÍDNÍ A MIMOŠKOLNÍ HUDEBNÍ ČINNOSTI.....	10
1.1 <i>Nepovinné mimotřídní činnosti</i>	10
1.2 <i>Školní besídky</i>	11
2 KREATIVITA V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ.....	13
2.1 <i>Dětská hudební kreativita</i>	13
2.2 <i>Osobnost učitele hudební výchovy</i>	14
2.2.1 <i>Kreativita učitele</i>	14
3 HUDEBNÍ CHARAKTERISTIKA DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU.....	16
3.1 <i>Hudební vývoj dítěte</i>	16
3.2 <i>Hudebnost</i>	17
3.3 <i>Hudební vlohy</i>	17
3.4 <i>Hudební schopnosti</i>	18
3.5 <i>Hudební dovednosti</i>	19
3.6 <i>Hudební činnosti</i>	19
3.6.1 <i>Pěvecké činnosti</i>	20
3.6.2 <i>Instrumentální činnosti</i>	20
3.6.3 <i>Pohybové činnosti v dětských hudebních aktivitách</i>	21
3.6.4 <i>Hudební vnímání propojené s poslechovými činnostmi</i>	22
4 VYUŽITÍ ORFFOVA INSTRUMENTÁŘE V MIMOTŘÍDNÍ HUDEBNÍ VÝCHOVĚ.....	23
4.1 <i>Hra na rytmické Orffovy hudební nástroje</i>	23
4.2 <i>Využití jiných hudebních nástrojů při vánoční besídce</i>	25
5 HUDEBNĚ VÝCHOVNÉ NÁMĚTY PŘI PŘÍPRAVĚ VÁNOČNÍCH BESÍDEK ..	26
5.1 <i>Využití tradičních vánočních koled</i>	26
5.2 <i>Využití hudebních her</i>	27
6 UPLATNĚNÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ PŘI TVORBĚ SCÉNÁŘŮ BESÍDEK	29
6.1 <i>Propojení dramatické výchovy s besídkami</i>	29
6.2 <i>Propojení cizích jazyků s vánočními besídkami</i>	30

B) PRAKTICKÁ ČÁST	31
7 VÁNOČNÍ BESÍDKA	31
7.1 <i>Hlavní cíl a záměr námětu</i>	<i>31</i>
7.2 <i>Pojetí vánoční besídky v souladu RVP ZV</i>	<i>32</i>
7.3 <i>Vánoční besídka ve 2. ročníku</i>	<i>36</i>
7.3.1 <i>Návrh scénáře vánoční besídky</i>	<i>36</i>
7.3.1.1 <i>Úvodní část</i>	<i>36</i>
7.3.1.2 <i>Hra žáků na hudební nástroje</i>	<i>37</i>
7.3.1.3 <i>Adventní období</i>	<i>38</i>
7.3.1.4 <i>Barborka – 4. prosince</i>	<i>40</i>
7.3.1.5 <i>Mikuláš – 5. prosince</i>	<i>40</i>
7.3.1.6 <i>Svatá Lucie – 13. prosince</i>	<i>45</i>
7.3.1.7 <i>Blížíme se k Vánocům</i>	<i>48</i>
7.3.1.8 <i>Štědrý den</i>	<i>50</i>
7.3.1.9 <i>Vánoční překvapení</i>	<i>52</i>
7.3.1.10 <i>Závěr besídky</i>	<i>54</i>
7.4 <i>Realizace vánoční besídky a reflexe</i>	<i>57</i>
7.5 <i>Podmínky a materiální vybavení</i>	<i>57</i>
7.6 <i>Realizace vánoční besídky</i>	<i>57</i>
7.7 <i>Průběh a hodnocení jednotlivých částí besídky</i>	<i>57</i>
7.8 <i>Celkové hodnocení</i>	<i>60</i>
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
PŘÍLOHY	64

ÚVOD

Už od malička jsem byla velice aktivní žákyně, která se chtěla účastnit všech akcí a představení konaných ve škole. Jako malá jsem se účastnila školní pěvecké soutěže Solasido, poté jsem účinkovala jako uvaděčka školní akademie 1. stupně a vždy jsem ráda vystupovala na všech vánočních besídkách, které realizovala naše třídní paní učitelka v období před Vánoci.

K hudbě a zpěvu mám kladný vztah již od dětství. Věnovala jsem se hře na klavír a také sborovému a sólovému zpěvu. Tento vztah k hudbě mě přivedl k myšlence vzít si toto téma ke zpracování své diplomové práce. Cílem diplomové práce bude prostudování dostupné literatury a vytvoření návrhu scénáře vánoční besídky pro 2. ročník ZŠ, její realizace a reflexe.

Vánoční besídku jsem měla možnost navrhnout a zrealizovat ve 2. ročníku na Základní škole Jižní předměstí v Rokycanech, kde nyní vyučuji. Na této škole jsem sama navštěvovala 1. stupeň povinné školní docházky.

Každý žák má různé hudební předpoklady. Většina dětí ráda zpívá, hraje na různé hudební nástroje, tancuje na písničky, ráda se předvádí a všechny své naučené dovednosti ukazuje svým rodičům. Vše má pak možnost předvést např. při vánočních besídkách, které s ní nacvičí učitel a předvede přímo před rodiči, prarodiči nebo jinými příbuznými.

Diplomovou práci jsem rozdělila do dvou částí. První část je teoretická a druhá část praktická. V teoretické části se zabývám mimoškolní hudební činností, do které spadají vánoční besídky, a hudebním vývojem žáků mladšího školního věku, se kterými jsem besídku realizovala. Blíže se věnuji Orffovým hudebním nástrojům, které je možné využít při vánočních besídkách, poté pěveckým, instrumentálním, hudebně pohybovým a poslechovým činnostem a mezipředmětovým vztahům, které jsou s besídkami propojené. V praktické části navrhnu scénář vánoční besídky s žáky 2. ročníku základní školy a zaměřím se na její reflexi a realizaci.

Věřím, že má diplomová práce bude inspirací a také pomocníkem při realizaci vánočních besídek nebo jiných školních vystoupení a představení.

A) TEORETICKÁ ČÁST

1 MIMOTŘÍDNÍ A MIMOŠKOLNÍ HUDEBNÍ ČINNOSTI

Mimotřídní i mimoškolní hudební činnosti, jako jsou např. sborový zpěv, hra na různé hudební nástroje, tanec, hudební besedy pro děti aj., jsou úzce propojeny s povinným hudebním vyučováním ve škole, které je těmito činnostmi značně rozšiřováno, prohlubuje a posiluje estetické cítění a citový život dětí. Žák jeví mnohem větší zájem o hudbu a hudební život. Tyto činnosti jsou pro něj mnohem zajímavější a přitažlivější než povinné hudební vyučování ve škole. Samotné motivy pro mimotřídní dobrovolné aktivity jsou u žáků různé. Podle F. Sedláka jsou nejčastějšími motivy tyto: *„Někteří chtějí rozvíjet své zvláštní hudební schopnosti, jiní touží po společenském uplatnění a možnostech vyniknout, jindy chce zase žák pracovat se svým oblíbeným kamarádem. Mnohé děti přivádí do kroužků i touha po něčem novém, často však též učitel hudební výchovy, který dovede vzbudit u dětí zájem o sborový zpěv.“¹*

Věk není u mimotřídních a mimoškolních aktivit důležitý. Účastní se jich žáci různého věku. Díky tomu se také upevňuje kolektiv, dochází k novým způsobům komunikace a k rozvoji sociálních vztahů. Při nácvičce písni nebo jiných vystoupeních se žáci podřizují společným pravidlům ve skupině. Rozvíjí se vzájemná spolupráce, mezilidské vztahy a sociální zkušenosti. Každý žák má ve skupině určitou roli a uvědomuje si své postavení. Mimoškolní hudební výchova je také propojena s širokou veřejností. Žák vystupuje na společných vystoupeních, oslavách nebo jiných významných událostech (vánoční besídka, pěvecké soutěže, koncerty pěveckého školního sboru) a reprezentuje svoji školu. Vystoupení nebo jiné společné akce jsou pro žáka velkou motivací. Získává nové podněty pro hudební zájmy a činnosti, a tím se zvyšuje jeho hudební úroveň.

1.1 Nepovinné mimotřídní činnosti

Osnovy hudební výchovy dovoluují učitelům vést na 1. stupni základní školy nepovinný sborový zpěv. Pěvecký sbor může působit jako zájmový kroužek, do kterého se může přihlásit jakýkoliv žák, který absolvuje zkoušku zjišťující úroveň jeho pěveckých

¹ SEDLÁK, František; SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy. 2.*, upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy. s. 279

schopností. Ve většině případů navštěvují sbor spíše vybraní žáci. Naopak v běžných třídách žádné výběrové zkoušky nejsou a různých vystoupení se tak účastní všichni bez ohledu na úroveň hudebnosti. Pokud má učitel hudební výchovy dostatečnou motivaci, není pro něj problém do třídních vystoupení všechny žáky. Motivací může být nová pěkná písnička nebo vystoupení před rodiči.

Výběr skladeb se vždy řídí hudebními schopnostmi žáků. Základem jsou rozmanité lidové písně a v období Vánoc vánoční koledy. Jelikož hudební úroveň není u všech žáků ve třídě stejná, zpívané písně by měly být jednohlasé a v menším rozsahu. Výběr písní se také řídí druhem vystoupení. Návčik na vystoupení by měl probíhat pravidelně. Je dobré kombinovat písně známé, ale i nové, které žáci neznají. Také učitel musí být na každou zkoušku pečlivě a svědomitě připravený. Návčik písní a zároveň celé besídky by měl být rozvržen tak, aby si žáci vše dostatečně osvojili a při vystoupení se cítili jistě. Úspěšné vystoupení a pochvala ze strany učitele jsou pro žáky velkou motivací a zvyšují jejich snahu a chuť do další práce.²

1.2 Školní besídky

Besídka je jeden z druhů mimotřídních hudebních činností. Je to specifický žánr, který je určený především pro děti mladšího školního věku. V besídkách bývá instrumentální i vokální hudba proložena vyprávěním nebo recitací básní, příp. samotnou dramaturgií hudebních pohádek či jiných scének. Celou besídku může provázet i tzv. dějová linie, kdy námětem může být pohádka, jiný příběh nebo nějaké konkrétní téma. To samozřejmě není podmínkou, proto jsou spousty besídek pouze představením žáků a jejich dovedností, které nacvičili za určitý čas.³

Většina z nás zná pouze vánoční besídky, ale na různých školách vytvářejí také jarní, velikonoční nebo besídky na konci školního roku. Besídku si může vytvořit každý učitel individuálně a pozvat pouze rodiče dětí, nebo se mohou konat besídky na konci školního roku, kterých se účastní celá škola.

Besídka a představení má velmi úzké propojení, ale přitom mezi těmito pojmy najdeme určité rozdíly. Představení je k pojmu besídka nadřazený pojem. Besídka

² SEDLÁK, František; SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy.

³ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové, 2002.

je konkrétní představení, kde děti nebo dospělí předvádějí, ukazují nebo prezentují své zkušenosti. Představení je umělecká produkce např. koncert, divadelní představení, operní představení atd.

Mezi hlavní funkce besídky patří především funkce umělecká, hudebně poznávací a formativní. Výchovná hodnota je dána složkou literární, kdy žáci přednášejí naučené básně. Dále je to složka hudební a interpretační. Besídka není jen o tom, že žáci zpívají a hrají na hudební nástroje, ale může mít i samotnou dějovou linku. Rodiče tedy provádíme dějem díky připravenému proslovu nebo jednotlivými slovními vstupy. Dějová linie hudební, výtvarné, dramatické, slovesné a také pohybové aktivity žáků. Tyto aktivity rozvíjí myšlení, vzájemnou komunikaci a spolupráci.⁴

⁴ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové, 2002.

2 KREATIVITA V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ

Tvořivost neboli kreativita je soubor činností, při kterých vzniká něco nového a originálního. Podle F. Sedláka „*V hudebně výchovném procesu usilujeme rozvojem tvořivých schopností v praktických hudebních činnostech o hudební tvořivost jako trvalou vlastnost osobnosti.*“⁵ Pojem tvořivost není dosud ustálený. Kromě tohoto pojmu se lze setkat s jinými pojmenováními jako je vynalézavost, tvořivé myšlení či tvůrčí aktivita.

2.1 Dětská hudební kreativita

Děti v předškolním věku se hudebně vyjadřují např. zpíváním po svém, vytváří hudební monolog a jednoduché improvizace. Tyto projevy se obvykle utlumí při vstupu do školy, jelikož hudební výchova nevytváří další podněty a prostor pro jejich pokračování.

Pro hudební tvořivost je potřeba vytvářet dostatečné motivace a podněcovat ji. Učitel musí navázat na dětskou hravost a potřebu experimentace. Podle F. Sedláka „*by měl vytvářet tvořivé situace jako je řešení problémů, operace s hudebními představami, podněty pro fantazii, imaginaci, rozvoj hudebního myšlení, citového života dítěte.*“⁶ Učitel by měl nechat žáky pracovat při tvořivých úkolech zcela samostatně, zbytečně ho do práce netlačit a nezadávat moc detailní pokyny.

Podle Váňové jsou nejčastějšími projevy dětské kreativity tyto faktory: vnímání k hudebním podnětům, zvědavost, experimentace s hudbou, zájem o hudební činnosti, vytrvalost a trpělivost při řešení hudebních problémů, touha po dalším poznání, bystrost, chápání hudebně výrazových prostředků. Váňová se také všimá pozitivních a negativních faktorů projevujících se v kolektivu žáků. Mezi pozitivní rysy patří slušnost, kamarádkost a skromnost, ale naopak mezi negativní rysy se řadí rivalita nebo sebesprosazování.⁷

⁵ VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. Praha: Supraphon, 1989, s. 47.

⁶ SEDLÁK, František; VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. str. 171

⁷ VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. Praha: Supraphon, 1989.

2.2 Osobnost učitele hudební výchovy

Velice důležitá je samotná osobnost učitele. Existuje mnoho studií o výuce hudebně pedagogických činností. Podle M. Holase „v *seznamech vlastností, schopností a předpokladů pro výkon určitého povolání bývají analyzovány základní osobnostní charakteristiky i speciální pedagogické a umělecké dovednosti, které spolu s rozбором požadavků tvoří základ pro stanovení hlavních kritérií pro výkon hudebního učitele.*“⁸

Důležitá je především hloubka všeobecného vzdělávání. Učitel by se měl orientovat v prezentaci nových poznatků v oblasti hudby. Dalším předpokladem pro jeho efektivní práci je odborné vzdělání, jak hudební, tak pedagogicko-psychologické. Dobrý učitel hudební výchovy by měl předvést konkrétní dovednosti, ale také se umět vcítit do myšlenek žáků a přiblížit jim umělecké aspekty interpretace při osvojování konkrétní písně. Důležitou roli hrají v profesi učitele hudby také jeho osobnostní vlastnosti, především jeho vystupování a schopnost kontaktu se žáky. Vystupování učitele před žáky by mělo být stručné, srozumitelné a odpovědné. Méně důležitou složkou jsou také organizační dovednosti učitele. Učitel připravuje učební plány a osnovy. Vytváří konkrétní přípravy na výuku hudební výchovy, ale také by měl umět vytvořit přípravu nebo dramaturgii a zrealizovat hudební představení nebo besídku. Důležitou roli zde hraje právě kreativita učitele.⁹

2.2.1 Kreativita učitele

Učitel svojí tvořivostí velmi ovlivňuje výuku a také samotné žáky. Pokud mají žáci odcházet ze školy vzdělaní a kreativní, musí mít takový přístup i sám učitel. V hudební výchově je žádoucí, aby byl učitel tvořivý. Každý učitel by měl znát tvořivost z hlediska psychologie. Měl by být schopen vytvořit různé tvořivé řešení úkolů tak, aby rozvíjel dětskou kreativitu. Dále by měl být pro žáky vzorem. Měl by umět vytvořit tvořivé prostředí a zároveň žáky zaujmout svojí kreativní osobností. Měl by používat aktivizující a motivující metody učení. Velkým přínosem je také jeho otevřenost k netradičním hudebním projevům, jako je improvizace, hra na hudební nástroje, pohybové činnosti spjaté s hudbou. Žáci by si tak měli vyzkoušet hru na různé hudební nástroje, vytleskávání rytmu, zpracování besídek před rodiči apod.¹⁰

⁸ HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. Knižnice Metodického centra HAMU. s. 38

⁹ Tamtéž

¹⁰ PETROVÁ, Alexandra. *Tvořivost v teorii a v praxi*. 1. vyd. Praha: VODNÁŘ, 1999.

Základy hudební výchovy udávají především vztahy mezi učitelem a žáky, žákem a hudbou, ale také mezi učitelem a hudbou. Nejtěžším úkolem je pro učitele uskutečňovat hudební činnosti ve vzájemné spolupráci s žákem. Hudební výchova není pro žáky na 1. stupni pouze vyučovacím předmětem, ale také hrou, součástí národní kultury a projevem života dnešní společnosti. Cílem je, aby si žáci osvojili základy zpěvu a jiných projevů, které jsou součástí hudby. Stávají se organizátory vlastního hudebního života. Učitel by měl přesně vědět, co si mají žáci z hudební výchovy na konci 1. stupně odnést.¹¹

¹¹ MAZUR, Pavel. *Hudební činnosti žáků na základní škole*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1984.

3 HUDEBNÍ CHARAKTERISTIKA DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Do období mladšího školního věku zařazujeme děti od šesti do jedenácti let, které navštěvují 1. stupeň základní školy. V tomto období dochází v hudební oblasti k velmi rychlým kvalitativním změnám. Učitel by je neměl jenom přecházet, ale především umět využít a respektovat.

Každý žák má na začátku školní docházky jinou úroveň hudebních dovedností. Učitel by neměl mít příliš vysoké požadavky. Měl by začínat od jednodušších a své nároky postupně zvyšovat podle individuálních schopností žáků. Pro aktivitu jednotlivců je tento postup nejpříjemnější, jelikož povzbuzuje poznávací a praktické hudební aktivity. Pro vývoj hudebních dovedností je důležité podnětné prostředí, které žákovi vytváří příznivé podmínky k jeho rozvoji.

Na začátku školní docházky je žák velice hravý a má neustálý sklon ke spontánním pohybům celého těla a také k rychlému střídání zájmů a činností. Proto se v první a druhé třídě hudební aktivity neustále střídají a kombinují s pohybovými aktivitami, které podporují smyslové orgány a rozvoj senzomotorického učení. Toto učení má v hudebním vývoji značný význam. Žáci se učí díky zvýšené pohyblivosti. Jsou zručnější při hře na hudební nástroj a lépe zvládají koordinaci pohybů s hudbou. V období první až druhé třídy dochází k velkým změnám ve vývoji centrálního nervového systému, což pozitivně ovlivňuje změny v oblasti vnímání.¹²

3.1 Hudební vývoj dítěte

Významným obdobím v období mladšího školního věku je začátek povinné školní docházky. Žáci začínají školu navštěvovat pravidelně a prochází různými předměty. Hudební výchova je velice důležitá pro urychlení hudebního rozvoje, ale také pozitivně ovlivňuje psychický vývoj. Kvalitní hudební výchova může být úspěšná pouze v případě dosažení školní zralosti. Hlavním úkolem hudební výchovy na 1. stupni „*je všestranný hudební rozvoj dítěte prostřednictvím široce založené hudební aktivity (souboru hudebních činností). Jde především o to, vytvořit pevné pěvecké návyky u všech dětí, rozezpívat*

¹² JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové, 2002.

kolektivy tříd, vytvořit schopnost soustředěného poslechu přiměřených hudebních skladeb, kultivovat hudbou tělesné pohyby a rozvíjet motoriku potřebnou ke hře na hudební nástroje.“¹³

Pokud hudební výchova nebyla v předškolním věku kvalitní, mohou být tyto úkoly celkem náročné. První hudební zkušenosti získávají díky manipulaci s hudbou a s hudebními činnostmi. Důležitý je také rozvoj hudebního vnímání, který rozvíjíme různými sluchovými cvičeními. Upevňuje se tak koordinace mezi sluchem a hlasem. Tímto žáci více pronikají do hudební výstavby a mají větší pochopení vztahů mezi částmi a celkem. Díky poslechovým činnostem a vhodné motivaci je pozornost dětí vyšší. Vytvářejí se základní hudební představy, které ovlivňují vokální intonaci. Dále se rozvíjí také hudební paměť. Podle F. Sedláka je *„již šestileté dítě schopno zapamatovat si jednoduchý nápěv, reprodukovat neznámou melodii a vybavit si v minulosti vnímané hudební útvary. Rozvíjí se motorika, která umožňuje hru na klasickém hudebním nástroji. Citový tonus dětí tohoto věku se dále prohlubuje biologickým dospíváním a aktivním stykem s hudbou. Vznikají hudební zážitky, které se uchovávají po celý život.*“¹⁴

Dětský hlas také prochází velkým vývojem a při systematické hudební výchově dochází k rozšíření hlasového rozsahu. Různými podněty a dostatečnou motivací rozvíjíme u žáků také jejich tvořivost.

3.2 Hudebnost

Pojem hudebnost je vysvětlován v každé odborné literatuře odlišně. Nejčastěji je zaměřován s pojmy hudební nadání, hudební schopnosti nebo zájem o hudbu. Hudebnost nezahrnuje pouze jednoho jedince, ale často také celý národ, kdy se mluví např. o hudebnosti českého národa. F. Sedlák považuje hudebnost za *„psychologickou kategorii, která se váže k osobnosti jedince a k jeho hudebnímu vývoji.*“¹⁵

3.3 Hudební vlohy

Na rozdíl od hudebních dovedností a schopností jsou hudební vlohy vrozené předpoklady, které jsou získané v průběhu hudebního vývoje. Občas se také mluví o biologické výbavě či dispoziční struktuře. Pokud jsou vlohy výraznější, jsou definovány

¹³ SEDLÁK, František; VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. str. 324

¹⁴ Tamtéž s. 324

¹⁵ Tamtéž s. 51

jako nadání nebo talent. Rozvíjí rovněž citlivost k hudbě, hudební vnímání nebo úroveň hudební aktivity. Pokud nemají vlohy ke svému rozvoji dostatečně podnětné prostředí, nemusí se dále vyvíjet, ale mohou zakrnět.

Hudební vlohy hrají velkou roli při rozvoji hudebních schopností a žákům se utváří trvale kladný vztah k hudbě. Již v raném věku se jedinec začíná více zajímat o hudbu, vyhledává ji a touží po hudební seberealizaci. Jedinci mají i větší motivaci a překonávají překážky i v nepříznivých podmínkách např. proti vůli rodičů.¹⁶

3.4 Hudební schopnosti

Hudební schopnosti jsou takové lidské schopnosti, které jsou předpokladem pro konkrétní hudební činnosti. Jejich úroveň závisí na vlohovém základu, dále také věku jedince a vlivu prostředí, ve kterém žije. Při jejich vzniku a rozvoji se vždy zaměřujeme na celou osobnost. F. Sedlák definuje hudební schopnosti jako *„psychické struktury a vlastnosti jedince, které odpovídají požadavkům hudebních činností a zajišťují jejich přiměřenou úspěšnost. Jsou to vnitřní předpoklady k úspěšnému vykonávání hudebních činností.“*¹⁷

Na kvalitě hudebních činností se podílejí schopnosti všeobecné a speciální (matematické nebo výtvarné). Všeobecné schopnosti mají velký vliv na vývoj hudebních činností. Jsou to především schopnosti verbální, paměťové, numerické, psychomotorické a schopnosti prostorové představivosti.

Schopnosti verbální nám vyjadřují chápání vztahů mezi slovy. Využíváme je již v hudební výchově v mateřské škole, kde v souvislosti se zpěvem vysvětlujeme např. pojmy nízko a vysoko, a dále také na prvním stupni základní školy, kde používáme různé pojmy, např. potichu (piano) nebo nahlas (forte). Z paměťových schopností využíváme v hudebních činnostech především paměti sluchové, zrakové nebo pohybové, které nám pomáhají v oblasti interpretační nebo kompoziční. Numerické schopnosti využíváme např. při notovém zápisu, se kterým se setkáváme již od druhého ročníku na základní škole. Schopnosti psychomotorické a schopnosti prostorové představivosti mají velkou roli především v profesionální hudební výchově.

¹⁶ SEDLÁK, František; VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013.

¹⁷ Tamtéž s. 37

Podle M. Holase můžeme vztah mezi hudebními schopnostmi a činnostmi přiblížit v jednotlivých věkových kategoriích. Hudební činnosti, které jsou rozvíjeny u žáků prvního stupně, jsou:

- upevňování tonálního cítění;
- rozvoj smyslu pro funkčnost hudebně výrazových prostředků;
- upevnění nástrojových dovedností;
- rozvoj smyslu pro symetrii hudební věty.¹⁸

3.5 Hudební dovednosti

Pojem hudební dovednosti není stále úplně přesně vymezen, proto často bývá zaměňován s pojmem hudební činnosti. Podle F. Sedláka to jsou dispozice získané cvikem nebo učením potřebné k úspěšnému a správnému vykonávání hudebních činností. Jsou velice proměnlivé a přizpůsobivé. Utváří se především neustálým opakováním jednoduchých hudebních úkonů.¹⁹

Při školní hudební výchově se využívají různé úkony, které zajišťují realizaci hudebních činností. Mezi ně patří:

- sluchové dovednosti;
- rytmické dovednosti;
- pěvecké dovednosti;
- intonační dovednosti;
- nástrojové dovednosti;
- hudebně pohybové dovednosti;
- hudebně tvořivé dovednosti;
- poslechové dovednosti.²⁰

3.6 Hudební činnosti

„Hudební činnosti tvoří základnu hudební výchovy. V nich se každé dítě podle svých schopností může svobodně uplatnit, aktivně se jimi hudebně projevovat, sebeuvědomovat a také poznávat, co umí nebo co je třeba zlepšit. V činnostech si také žáci osvojují nové

¹⁸ HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. Knihnice Metodického centra HAMU.

¹⁹ SEDLÁK, František; VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013.

²⁰ Tamtéž

pojmy, poznatky, základní vědomosti a znalosti, upevňují si své dovednosti a získávají konkrétní hudební zkušenosti.“²¹

Ve školní nebo mimoškolní hudební výchově uplatňujeme čtyři základní hudební činnosti: pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové. Všechny tyto činnosti se vzájemně doplňují a prolínají.

3.6.1 Pěvecké činnosti

Zpěv je jedna z nejpřirozenějších činností člověka. Dnes se však vytrácí potřeba si něco jen tak zazpívat. Děti přijímají hudbu pouze jako zvukovou kulisu a jsou tímto citově ochuzovány. Pěvecké činnosti podporují sebevědomí dítěte a komunikaci. Zpěvem se také rozvíjí artikulace, slovní zásoba, koordinace dechu, paměť, zvyšuje se pozornost, podporuje se představivost a dětská kreativita.

Motivace je při zpěvu velice důležitá. Marie Lišková uvádí několik druhů motivací u žáků. Jedním z nich je především motivující učitel, který hezky zazpívá písničku, má pěknou barvu hlasu a čistou intonaci. Dále také podle M. Liškové: „*největší motivací je pro děti krásně a s chutí zazpívaná písnička.*“²² Žáci mají poté chuť si jí zazpívat znovu. Další motivací je obohacení zpívaných písní o hudební doprovod, pohyb, příprava na vystoupení či besídku nebo také pochvala ze strany učitele. K motivaci také můžeme použít různé obrázky, říkadla, příběh nebo rozhovor o textu písně.

3.6.2 Instrumentální činnosti

Instrumentální činnost hraje v mimoškolní hudební výchově konkrétně při mimoškolních hudebních aktivitách a realizaci vánočních besídek také velmi důležitou roli. Instrumentální doprovod obohatí zpívané písně o výraz.

V hudebních výchovách využíváme hudební nástroje z Orffova instrumentáře.²³ Hrou na tyto nástroje rozvíjíme hudební tvořivost, představivost, rytmus. Žáci jsou více soustředění a motivovaní k aktivní hře na vlastní hudební nástroj.

²¹ MAZUR, Pavel. *Hudební činnosti žáků na základní škole*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1984, s. 24

²² LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006. s. 22

²³ Více v kapitole 4 Využití Orffova instrumentáře v mimotřídní hudební výchově

3.6.3 Pohybové činnosti v dětských hudebních aktivitách

Všechny hudební činnosti jsou propojeny a navzájem se rozvíjí, a i pohybové činnosti by měly vyplývat z pěveckých, poslechových a instrumentálních aktivit. Již v kapitole o hudební charakteristice dítěte mladšího školního věku bylo řečeno, že žáci jsou na začátku školní docházky hraví a jejich pohyby jsou spontánní.

Díky pohybu propojenému s instrumentálními a pěveckými činnostmi se rozvíjí výrazová stránka hudebního projevu. Žák posouvá pohybovou komunikaci při zpěvu na vyšší úroveň a už se nevyjadřuje pouze spontánními pohyby. Pohyby jsou rovněž nezbytnou součástí tanečních a pochodových písní a her a dodají jim výraznost a atmosféru.

Mezi pohybové činnosti patří i tzv. hra na tělo (tleskání, pleskání, dupání, luskání), která rozvíjí rytmické cítění písně, tempo a dynamiku. Samotný pohyb můžeme také užitečně využít při rozvoji instrumentálních činností. Pozitivně ovlivňuje hru na Orffovy hudební nástroje a může se předcházet technickým chybám: příliš tvrdý úder do trianglu nebo ztuhlá ruce při hře paličkami na melodické nástroje.²⁴

U pohybových činností spojených s hudbou hraje velkou roli motivace. Mohou to být impulzy, které na ně rozšiřují pohled. Žáci také mohou využívat kreativity a doplňovat pohybové činnosti různými kostýmovými doplňky nebo rekvizitami. Ty žáky inspirují k přirozenějšímu pohybovému vyjádření. Další vhodnou motivací je slovní motivace učitele, která má žákům dodat přesnější představu o pohybu, který se uskuteční na základě vcítění se do konkrétní pohybové situace. Podle E. Jenčkové je základem této motivace přirovnání typu: „*Našlapujeme tiše jako myšky. Pochodujeme jako vojáci. Tančíme jako Popelka na plese apod. Samozřejmě součástí je též ukázkový pohyb vyučujícího.*“²⁵ Jako třetí druh motivace je audiovizuální, kdy žákům můžeme představit jednotlivé pohyby pomocí videozáznamu z různých děl nebo jiných vystoupení. Tato motivace je nedílnou součástí v mimoškolních aktivitách. Zrakové vnímání spolu s vnímáním hudby je velice účinné. Žáci získají názornější představu o díle a dětské vnímání se rozšiřuje o taneční, herecké, výtvarné a scénické prostředky. Nejúčinnější motivací je samozřejmě živé představení určené pro děti, kde na ně působí také atmosféra prostředí, vnímání děje, scény a herců.

²⁴ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové, 2002.

²⁵ Tamtéž s. 18

3.6.4 Hudební vnímání propojené s poslechovými činnostmi

Hudební vnímání je proces, kdy člověk hudbě jen nenaslouchá, ale aktivně se jí sluchově účastní. Můžeme to považovat i za tvůrčí aktivitu. Velice také závisí na prostředí a situaci, kde se proces uskutečňuje, a na vnímané písni. Tvůrčí prvky ve vnímání se pojí se zážitky a přispívají k sebepoznání jedince, rozvíjí asociační procesy a emoce.

Hudební vnímání také rozvíjí u žáka sluch, který se zjemňuje a diferencuje. Žáci jsou schopni lepší soustředěnosti a pozornosti, dokážou lépe prožívat hudbu a chápat její zákonitosti. Orientují se ve skladbě, její struktuře a začínají chápat propojení jejich jednotlivých částí. Takto se postupně vytvářejí předpoklady k vnímání hudby a k rozvoji hudebních schopností.²⁶

V dnešní době je poslech hudby nejčastějším sdělovacím prostředkem, a proto roste i jeho význam v hudební výchově. Není mu ale věnováno příliš času, jelikož vyžaduje náležitou metodickou připravenost, instrumentální dovednosti, základy o dějinách hudby a znalost psychologie hudby. Podle F. Sedláka jsou hlavní cíle poslechu hudby ve škole následující:

- „soustavně seznamovat žáky s hudebními díly našich i cizích autorů, učit je aktivně vnímat, emocionálně a rozumově chápat a prožívat hudbu, hodnotit ji;
- učit žáky soustředit pozornost na sledování průběhu hudebního díla;
- vytvářet kladný a aktivní vztah k hudbě;
- probouzet hudbou estetické a mravní city žáků, rozvíjet myšlení a citění;
- učit chápat společenský význam hudby a její úlohu v životě národa.“²⁷

Vnímání hudby a poslechová činnost je důležitá ve všech ročnících na 1. stupni základní školy. Každý žák by měl vnímat píseň, kterou slyší nebo zpívá. Utváří si tak v hlavě své vlastní asociace, emoce a hodnocení na daný poslech.

²⁶ SEDLÁK, František; SIEBER, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy 1 na prvním stupni základny školy; učebnice pro studenty pedagogické fakulty*, 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy.

²⁷ Tamtéž s. 240

4 VYUŽITÍ ORFFOVA INSTRUMENTÁŘE V MIMOTŘÍDNÍ HUDEBNÍ VÝCHOVĚ

Orffův instrumentář je řada jednoduchých hudebních rytmických nástrojů, na které může hrát úplně každý bez ohledu na své hudební schopnosti či dovednosti. Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, hudební nástroje více oživí písně a dodají jim výraz.

Orffovy hudební nástroje jsou rozděleny do dvou skupin – rytmické a melodické. Mezi rytmické nástroje patří ozvučná dřívka, bubínek, tamburína, drhlo, triangel, prstové činelky, zvonek, kastaněty, rumba koule, rolničky. Jejich barva je odlišná a pro vnímání žáků rozmanitá. Mezi melodické nástroje patří zvonkohra, metalofon nebo xylofon. Tyto nástroje se při hudebních výchovách moc nevyužívají. Hra slouží spíše ke zpestření hudebních činností.²⁸

4.1 Hra na rytmické Orffovy hudební nástroje

V mimoškolních i školních hudebních výchovách využíváme spíše skupinu rytmických hudebních nástrojů. Hra na tyto nástroje je založena na stejném principu jako hra na tělo. Místo dupání a tleskání přidáme do písní rytmické hudební nástroje.

Jednotlivé nástroje se mezi sebou liší svým zvukem a barvou tónu. Ne vždy se každý z těchto nástrojů hodí jako doprovod ke všem písním. Nejčastěji se k hudebnímu doprovodu využívají ozvučná dřívka, triangel a tamburína. V praktické části této diplomové práce jsme využívali navíc drhla a prstové činelky.

Charakter písně nám vždy napoví, jaký je vhodný doprovodný nástroj. Jiný nástroj použijeme při ukolébavce a jiný při pochodové písni. Některé nástroje znějí velmi krátce, proto je můžeme využívat v rychlejších rytmických frekvencích (ozvučná dřívka). Jiné naopak znějí déle, proto je vhodné je využívat v rámci písničky méně často (triangel). Nejlepší je si s dětmi vyzkoušet více možností a poté s nimi diskutovat o nejvhodnějším řešení.

²⁸ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006.

Ozvučná dřívka

Ozvučná dřívka neboli hůlky se používají jako doprovod v písních, které mají převážně rychlejší tempo. Z vánočních koled jsou to Pásli ovce Valaši nebo Štěstí, zdraví. Jejich zvuk nám připomíná běh, klepání na dveře, zvuk datla, déšť, poskakování.

Tamburína

Zvuk tamburíny je úplně jiný než u dřivek a můžeme ji zařadit i do pomalejších vánočních písní a koled. Zařadil bychom ji také do písní, které mají rychlejší tempo např. vánoční koleda My tři králové nebo Štěstí, zdraví. Zvuk tamburíny se více rozléhá, proto ji v rámci písně nevyužíváme tak často. Je vhodné, aby ve větší skupině dětí měl tamburínu pouze jeden žák. Její zvuk nám připomíná déšť, běh, rychlou chůzi, rolničky.

Prstové činelky

Prstové činelky můžeme zařadit do písní, které jsou tajemné např. vánoční koleda Tichá noc. Jejich zvuk připomíná gong, příchod kouzelníka, kouzlo, tmu, strach, ale také oslavné zvuky.

Triangl

Hra na triangl není v doprovodu běžných písní příliš častá, jelikož jeho zvuk zní déle. V koledách však může pomoci vytvořit jemnou a kouzelnou vánoční atmosféru. Může nám připomínat hvězdnou oblohu, padání sněhu, rampouchy.

Drhlo

Drhlo není příliš známý hudební nástroj. Je to dutý dřevěný válec s rýhami na povrchu a škrábe se ho něj paličkou. Jeho variantou je tzv. drhlo dvojité, které má dva různě dlouhé ozvučné válce, z nichž každý zní jinak vysoko.

Zvuk, který vydává tento nástroj, je chřestivý. Připomíná nám chřestění řetězů, peklo, čerty, chůzi v listí, strašidla.

Rolničky

Rolničky je jedním z hudebních nástrojů, který nám ihned připomene období Vánoc. Jejich zvuk nám připomíná příchod Ježíška, Vánoce, jízdu na saních, padání sněhu, kašpárka nebo cirkus. Tento hudební nástroj se velmi hodí do vánoční písně Rolničky, rolničky.

4.2 Využití jiných hudebních nástrojů při vánoční besídce

Většina písní je vždy doprovázena pianem, příp. také kytarou. Další hudební nástroj, který je také dostupný na některých základních školách, se nazývá Boomwhackers.

Boomwhackers

Boomwhackers²⁹, tzv. ozvučné trubice nebo trubky, jsou lehké, plastové, barevně odlišené duté trubky. Tento hudební nástroj není až tak známý, ale používá se při hudebních výchovách jako levnější alternativa nebo doplněk xylofonů a zvonkoher. Díky své odlišné délce vydává každá trubka jinak vysoký tón. Pokud se na jeden konec trubky nasadí krytka, sníží se tón o jednu oktávu. Obohacují různá hudební představení, protože na ně mohou hrát jak profesionálové, tak amatéři i malé děti.

Jejich výhodou je také to, že v sadách bývá vždy více tónů (existují např. pentatonické sady, osmitónové sady apod.). Pro žáky je tento nástroj neobvyklý a poměrně atraktivní. Také díky tomu, že jsou jednotlivé tóny samostatné a fyzicky oddělitelné, může každý žák hrát na jednu trubicu, resp. při jedné písni může na tento nástroj hrát více žáků najednou. Jejich využití je také velmi vhodné při práci s jedinci s mentálním nebo jiným postižením, protože jsou velmi snadno ovladatelné a nehrozí při hře žádné zranění.³⁰

²⁹ Dále jen „trubky“

³⁰ Boomwhackers – Léčivé nástroje. *Léčivé nástroje* [online]. [cit. 2021-02-01]. Dostupné z: <https://www.lecive-nastroje.cz/boomwhackers>

5 HUDEBNĚ VÝCHOVNÉ NÁMĚTY PŘI PŘÍPRAVĚ VÁNOČNÍCH BESÍDEK

V rámci výuky hudební výchovy na prvním stupni základní školy máme k dispozici mnoho hudebně výchovných námětů, které je vhodné zařadit do vánočních besídek. Jelikož hovoříme o období Vánoc, nejčastěji využívanými náměty jsou vánoční koledy nebo písně se zimní tematikou. Aby písně při vánočních besídkách nebyly pouze stroze zazpívané, obohacujeme je hudebním rytmickým doprovodem nebo pohybovým ztvárněním. K sestavení celé vánoční besídky musí učitel využít svou kreativitu. Musí brát ohled na ročník, pro který je vánoční besídka připravována. Ve vyšších ročnících může navrhnout besídku společně se svými žáky. Ti mohou přispět svojí kreativitou a fantazií a besídka může být obohacena jejich nápady.

Na vánočních besídkách zpíváme s žáky známé vánoční koledy a písničky, ale zároveň se učíme písně nové a neznámé, které jsou často pro ně i více zábavné. Pokud se s žáky učíme novou píseň, měli bychom se k ní vracet co nejčastěji. Při výběru písně je také důležitý její tónový rozsah. Vhodnější jsou písně s menším rozsahem, např. do kvinty. Pro mladší žáky jsou vhodnější písně s jednodušším a stále se opakujícím rytmem. Raději volíme písně s durovými kvintakordy a stupnicovitými chody. Výhodnější je i pravidelné členění, které pomáhá žákům v lepší orientaci a zapamatování písně.

5.1 Využití tradičních vánočních koled

Podle Evy Jenčkové: „očekávání vánočního času ve škole mívá podobu společně prožité chvíle u ozdobeného stroměčku se zpěvem koled, připomenutí lidových zvyků a předání vhodných dárků. Hudební setkání můžeme obohatit o hudebně pohybovou hru. Její pravidla vycházejí z vánoční symboliky a respektují hudební zákonitosti zpívané koledy.“³¹

Vánoční koledy jsou písně s vánočním motivem. Jejich historie sahá až do 13. století. Patřily spíše na vesnice, kde je zpívali koledníci, kteří chodili od jednoho domu k druhému a koledovali si o výslužku. Zpívaly se v období od Štědrého dne až do Nového roku, někdy až do Tří králů. Nejčastějším motivem byl motiv náboženský. V koledách tak slyšíme příběhy o narození Ježíše, Matce Boží, Josefovi, cestě do Betléma, třech králůch a o měšťanech, kteří nesli dary Ježíškovi. Jelikož byly vánoční koledy zpívané především

³¹ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: VI. Hudba a pohyb - 1. díl*. Hradec Králové, 1997. s. 26

koledníky, jsou jejich slova občas odlišná od nám známých textů. V každém kraji mohly mít stejné koledy jinou podobu. Některé z vánočních koled už natolik hodně zlidověly, že není znám jejich původní autor.³²

Dnes se tradiční vánoční koledy zpívají především po štědrovečerní večeři nebo u vánočního stromečku. Můžeme je také slyšet od začátku adventního období na mnoha jiných místech, jako jsou různé koncerty v kostelech, na náměstích nebo také v obchodních centrech, kde slyšíme spíše jejich populární úpravy nebo přímo jiné, zpravidla anglické vánoční písně a koledy. Mezi nejznámější tradiční české koledy patří *Tichá noc*, *Pásli ovce Valaši*, *Nesem vám noviny*, *Narodil se Kristus Pán* nebo *Půjdem spolu do Betléma*.

Jak bylo již řečeno v kapitole o hudebních činnostech, díky zpěvu se rozvíjí artikulace, slovní zásoba a rytmus. Žáci si uvědomují, o čem daná koleda je, a také poznávají nové vánoční zvyky a tradice.

5.2 Využití hudebních her

V rámci vánočních besídek nemusíme využívat vánoční koledy pouze ve vokální podobě, ale také je můžeme zařadit do různých her, které publikum zaručeně pobaví a vtáhne ho tak do děje vánoční besídky. V životě dětí činí hra velice důležitou výchovnou roli. Obohacuje znalosti, rozvíjí smysly, myšlení a tvořivost. Velmi často se uplatňují lidové hry se zpěvem a říkadla s pohybem např. taneční hry jsou spojeny se zpěvem, hudebním doprovodem a také se zde objevuje stránka dramatická a výrazová.

Děti se pohybem vyjadřují již od nízkého věku. Často zapojují tleskání, dupání, broukání nebo celé tělo. Díky těmto pohybům se učí koordinovanému pohybu nutnému k psaní, kreslení nebo při hře na hudební nástroj. Žáci také pohybem a hudbou odbourávají strach a stydlivost. Dítě nesmí být v pohybu omezováno, jinak začíná být unavené a tzv. zlobivé. Proto má každá hra svá pravidla, která se musí dodržovat. Žáci se tím učí ovládat své projevy, city a brát ohled na druhé. Hra je pro žáky dobrodružstvím a objevováním, které je velice láká. I jednoduchá hra může žákům dodat sebevědomí.

Jedny z nejoblíbenějších jsou taneční hry se zpěvem. V tanečních hrách se uplatňují všechny výrazové, hudební, pohybové a dramatické složky, jako jsou taneční rytmus,

³² Koleda – Wikipedie. [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Koleda>

jednoduchá a snadno zapamatovatelná melodie a dramatické napětí. Přesto jsou některé hry založeny na jednoduchosti pohybu a radosti z něj. Rozvíjí se hudební tvořivost a představivost. V tanečních hrách žáci projevují své emoce, ale také si chtějí pohrát, pobavit, zazpívat si a zatančit. Písňe pro taneční hry musí mít jednoduchý rytmus, vhodný rozsah tónů a snadno zapamatovatelný text. Hrou si žáci mohou přiblížit hudbu, zvyky, tance a také jiné způsoby života. Nejvhodnější hudební hrou pro děti jsou říkadla, popěvky nebo dětské lidové písňe. Mají vhodný tónový rozsah, jednoduchý rytmus a lehce zapamatovatelný text.³³

Velmi mnoho pěkných nápadů a inspirací pro hudební hry uvádí Eva Kulhánková ve svých publikacích *Taneční hry s písničkami* nebo *Hudebně pohybová výchova*. Mezi další moc pěknou inspiraci patří *Hudba v současné škole, výběrová řada Vánoce* přicházejí od Evy Jenčkové. Nápady v této publikaci jsou velice vhodné do vánočních besídek.

³³ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami*. Praha: Portál, 2006.

6 UPLATNĚNÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ PŘI TVORBĚ SCÉNÁŘŮ BESÍDEK

Většina vyučovacích předmětů má mezi sebou určitou souvislost. Hudební výchovu můžeme zapojit do všech předmětů, do některých dokonce více a do některých méně. Ve své práci využívám propojení s několika předměty. Propojením s českým jazykem a literaturou se zabývám v přednesu básniček, které se žáci naučili a prezentovali při vánoční besídce. Přednesy rozvíjejí především celou osobnost žáka, dále jeho řeč a artikulaci.

Do dalších mezipředmětových vztahů můžeme zařadit propojení s předmětem Člověk a jeho svět. Žáci poznávají období Vánoc a zaměřují se na různé tradice a zvyky.

6.1 Propojení dramatické výchovy s besídkami

Předmět dramatická výchova je v *Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání (RVP ZV)* pouze doplňujícím vzdělávacím oborem. Není tedy povinné ho plnit při základním vzdělávání. I přesto dramatickou výchovu v několika předmětech využíváme. Zaměříme se pouze na propojení s naší zrealizovanou vánoční besídkou.

Mezi očekávané výstupy oboru dramatická výchova, které mají spojitost s vánoční besídkou, patří:

- „zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých,
- spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních.“³⁴

Ve naší vánoční besídce jsme využili prvky jevištní situace, tedy představení před publikem. Mezi prvky dramatické výchovy, které jsme zařadili do vánoční besídky, patřilo představení před rodiči, dramatizace básničky nebo písničky a správné vystupování před rodiči.

³⁴ Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Copyright ©2021. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

6.2 Propojení cizích jazyků s vánočními besídkami

Do realizací vánočních besídek můžeme zapojit také samotné cizí jazyky. Na některých základních školách jsou jazyky vyučovány již od první třídy. Zpravidla se žáci jako s prvním cizím jazykem setkávají s jazykem anglickým. Právě i do tohoto vyučovacího předmětu zařazujeme prvky hudební výchovy, jako jsou písničky nebo různé tanečky.

Mezi očekávané výstupy oboru cizího jazyka, které mají spojitost s vánoční besídkou, patří:

- „*je seznámen se zvukovou podobou cizího jazyka,*
- *je seznámen s grafickou podobou cizího jazyka.*“³⁵

Výuka cizích jazyků je s hudební výchovou úzce propojena. Oba tyto předměty jsou založeny na sluchových schopnostech. Při výuce jazyků musí žáci pochopit zvukovou stránku – fonetiku, tzn. napodobování, intonaci, propojení propojení rytmu, tempa a akcentů. Hudba a jazyky jsou vnímány jako komunikační prostředek a využívají stejného principu. Je proto velice vhodné využívat této možnosti při výuce cizího jazyka.

Možnosti propojení hudební výchovy s cizím jazykem jsme využili ve 2. ročníku ve výuce anglického jazyka. S žáky jsme pracovali na anglické písničce „*Snowflake*“, kterou jsme doplnili jednoduchým pohybovým doprovodem. Dané představení jsme předvedli na třídní vánoční besídce.

³⁵ Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Copyright ©2021. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

B) PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se zabývám realizací vánoční besídky, jejím hlavním cílem a záměrem. Dále zpracuji návrh scénáře pro vánoční besídku, kterou zorganizuji, popíšu její průběh a zhodnotím.

7 VÁNOČNÍ BESÍDKA

S vánočními besídkami se dnes setkáváme téměř na všech základních školách, kdy učitelé společně s žáky sestaví stručný scénář, najdou vhodné vánoční koledy a písničky, které znají z mateřské školy nebo z hudební výchovy, a naučí se básničky, které jim učitel připraví.

7.1 Hlavní cíl a záměr námětu

Mým hlavním cílem je navrhnout scénář vánoční besídky a besídku uskutečnit. Vánoční besídku pro rodiče jsem zrealizovala ve 2. ročníku s pomocí třídní paní učitelky Mgr. Dagmar Vávrové na Základní škole Jižní předměstí v Rokycanech. S paní učitelkou Vávrovou jsme spolupracovaly již od října a hledaly jsme společně nové vánoční písničky a básničky³⁶ pro její žáky.

Žáci se při nácviu vánoční besídky seznámili s novými vánočními písničkami, recitací básniček, hudebními hrami, s hrou na jednoduché Orffovy hudební nástroje a hudebně pohybovými činnostmi.

Hlavní záměr:

- zvýšení sebedůvěry žáků při vystupování před publikem
- seznámení žáků s novými vánočními písničkami
- seznámení žáků s novými hudebními nástroji
- motivace ke zpracování další besídky nebo jiného vystoupení
- zapojení jejich kreativního myšlení do nácviu různých písniček a jejich pohybového nebo dramatického ztvárnění
- seznámení žáků s novými vánočními tradicemi
- prožití kolektivní radosti z povedené vánoční besídky

³⁶ Básničky a říkadla pro děti z vánoční besídky jsou staženy z různých internetových zdrojů.

7.2 Pojetí vánoční besídky v souladu RVP ZV

RVP ZV navazuje obsahem i pojetím na dokument Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání (RVP PV). Každý učitel se snaží v základním vzdělávání učit žáky se aktivně rozvíjet a chránit jejich fyzickou, duševní i sociální stránku. Učitel motivuje žáky k celoživotnímu učení a podněcuje je ke kreativnímu myšlení a logickému uvažování. Pomáhá žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi. Připravuje je k tomu, aby se projevovali jako svobodné a zodpovědné osobnosti. Žáci by měli být připraveni zvládat další kroky a požadavky ve svém životě. Učitelé by měli postupovat na základě očekávaných výstupů v kurikulárním dokumentu RVP ZV.

Hlavním cílem základního vzdělávání je postupné rozvíjení klíčových kompetencí a dosažení určité úrovně, která je pro žáky dosažitelná. Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj člověka. RVP ZV vymezuje šest klíčových kompetencí. Mezi ně patří kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní a kompetence digitální, která je do RVP ZV zahrnuta nově od roku 2021.

Dokument RVP ZV je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí, kdy každá oblast je tvořená jedním nebo více vzdělávacími obory. Dále jsou rozděleny na 1. a 2. stupeň a 1. stupeň ještě dělíme na 1. období (1. – 3. ročník) a 2. období (4. – 5. ročník). Každý obor obsahuje očekávané výstupy. Při vánoční besídce využijeme především tyto vzdělávací oblasti a obory:

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

Cílové zaměření vzdělávací oblasti:

- rozvoj komunikačních klíčových kompetencí
- pochopení jazyka jako důležitého nástroje celoživotního vzdělávání
- rozvoj pozitivního vztahu k mnohojazyčnosti a respektování kulturní rozmanitosti
- vnímání a postupné osvojování jazyka jako prostředek k získávání a předávání informací, k vyjádření potřeb, prožitků a emocí

- získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti
- rozvoj pozitivního vztahu k literatuře i k dalším druhům umění založených na uměleckém textu
- rozvoj emocionálního a estetického vnímání

Vzdělávací obor: Český jazyk a literatura

Vzdělávací obor Český jazyk a literatura je rozdělen do tří složek: komunikační a slohová výchova, jazyková výchova a literární výchova. Všechny tyto tři složky se vzájemně prolínají.

Vzdělávací cíle:

Komunikační a slohová výchova:

- rozvoj vnímání a chápání různých jazykových sdělení
- čtení s porozuměním

Jazyková výchova:

- rozvoj vědomostí a dovedností k osvojování spisovné podoby českého jazyka
- poznávání a rozlišování jeho dalších forem
- vedení žáků k přesnému a srozumitelnému vyjadřování

Literární výchova:

- poznávání základních literárních druhů
- rozvoj základních čtenářských návyků a schopností k přednesu textu

Obsah učiva:

- čtení – praktické čtení (technika a plynulost čtení, znalost orientačních prvků v textu)
- naslouchání – věcné naslouchání (pozorné, soustředěné)
- tvořivé činnosti s literárním textem – přednes vhodných literárních textů, dramaturgie

Vzdělávací obor: Cizí jazyk

Vzdělávací cíle:

- rozvoj komunikace v rámci celé Evropy a světa
- snižování jazykové bariéry
- poznávání odlišností ve způsobu života lidí v jiných zemích

Obsah učiva:

- zvuková a grafická podoba slova – základní výslovnostní návyky, vztah mezi zvukovou a grafickou podobou slov
- slovní zásoba – základní slovní zásoba probíraných tematických okruhů
- tematické okruhy – kalendářní rok (svátky, roční období)

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Cílové zaměření této vzdělávací oblasti:

- pochopení umění jako způsobu poznání
- používání umění jako způsobu komunikace
- rozvoj spolupráce a spoluvytváření podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot
- rozvoj tvůrčího potenciálu
- uvědomování si sama sebe

Vzdělávací obor: Hudební výchova

Vzdělávací cíle:

- rozvoj specifického citění, tvořivosti, vnímavosti
- rozvoj nonverbální komunikace pomocí zvuku a tónu
- rozvoj celkové osobnosti žáků díky vokálním, instrumentálním, hudebně pohybovým a poslechovým činnostem
- rozvoj hudebních schopností a dovedností
- uplatnění hlasového potenciálu v mimotřídní a mimoškolní hudební výchově

Obsah učiva:

- pěvecký a mluvní projev – pěvecké dovednosti – dýchání, výslovnost, dynamicky odlišený zpěv
- intonace a vokální improvizace – hudební hry
- hra na hudební nástroje – doprovody k jednoduchým písničkám pomocí hudebních nástrojů z Orffova instrumentáře
- pohybový doprovod – taneční hry se zpěvem

Vzdělávací obor: Dramatická výchova

Obor dramatická výchova je ve vzdělávací oblasti Umění a kultura doplňující vzdělávací obor.

Obsah učiva:

- psychosomatické dovednosti – práce s dechem, správné tvoření hlasu, držení těla
- herní dovednosti – vstup do role
- sociálně komunikační dovednosti – spolupráce, komunikace v herních situacích
- komunikace s divákem – prezentace, sebereflexe

Vzdělávací obor: Taneční a pohybová výchova

Vzdělávací cíle:

- rozvoj kreativity žáků pomocí pohybového vyjádření
- vyjadřování citů pomocí pohybu
- formování osobnosti žáků – rozvoj tvořivosti, citovosti, citlivosti, vnímání prostředí

Obsah učiva:

- pohybová příprava – cvičení, která vypracovávají „svalový korzet“ osového orgánu (pánev, páteř, šíje a hlava)
- prostorové citění – základní prostorové vztahy (výška – hloubka, vpřed – vzad, vpravo – vlevo)
- vzájemné vztahy – dvojice, trojice, kruh, řada, skupina – v různých způsobech držení

- pohyb s předmětem – předmět jako bezprostřední podnět k pohybu a ke hře
- pohybové a taneční hry – hry motivované hudbou, se zpěvem
- hudba a tanec – rytmus, melodie, dynamika

7.3 Vánoční besídka ve 2. ročníku

V rámci své diplomové práce jsem vytvořila scénář vánoční besídky a následně ho zorganizovala s žáky 2. ročníku na Základní škole Jižní předměstí v Rokycanech. Besídka se zúčastnilo 24 žáků, z toho 15 hochů a 9 dívek ve věku 8 až 9 let. Besídka obsahovala 11 básniček, 8 písniček s vánoční nebo zimní tematikou a 1 vánoční koledu, kterou jsme s žáky zahráli na hudební nástroj Boomwhackers. Vánoční besídku jsme nazvali „*Procházka prosincem*“. Tímto názvem jsme se snažili představit co nejvíce významných dat nebo dnů a k nim přiřazovali básničky a také různé rozhovory. Mezi významné dny a data patřily např. 4. prosince – svátek Barbory, 5. prosince – chodí sv. Mikuláš, 13. prosince – svátek Lucie nebo 24. prosince – Štědrý den. Pro dotvoření vánoční a prosincové atmosféry byly holčičky oblečeny jako andělci a chlapci vypadali jako čerti.

7.3.1 Návrh scénáře vánoční besídky

Vysvětlivky:

Červeně označené písmo – kdo z žáků danou činnost prováděl

Modře označené písmo – pohyby při písničkách nebo básničkách

7.3.1.1 Úvodní část

Konkrétní cíle následující činnosti:

- osvojení úvodní básničky
- rozvoj slovní zásoby a artikulace
- ztráta ostychu při vystupování před publikem
- uvedení rodičů do děje vánoční besídky

Popis činnosti:

Těsně před nástupem do třídy si s žáky rozcvičíme ústa. Nejprve mňoukáme jako kočičky, abychom při zpěvu a recitaci hodně otvírali ústa. Poté jsme si zahrajeme na sirény, kdy začínáme na nízkých tónech a postupně tón zvyšujeme.

Při zahájení se žáci drží za ruce a vcházejí do třídy. První jde třídní učitelka a za ní žáci. V přední části třídy před tabulí utvoří půlkruh a společně začnou přednášet úvodní básničku. Paní učitelka vždy odpočítá začátek, aby žáci začali společně. Básnička je doplněna o pohybový doprovod.

Úvodní básnička (všichni)

To je dobře, že jste přišli, (zamáváme na rodiče)

kouknout na svá zlobidla.

Do písniček, do básniček,

dáme čertí povidla! (ukážeme rohy jako čertíci)

Dáme tanec (otočíme se), trochu zpěvu, (dirigujeme)

když jste přišli na návštěvu.

Jedna slza (ukážeme prstem na slzu z oka), hodně lásky, (namalujeme prsty srdíčko)

máme na to správné hlásky.

Od čertího strašení (ukážeme rohy jako čertíci)

k vánočnímu těšení. (vyskočíme radostí)

Učitelka: „Milí rodiče, milé děti, vítám vás na dnešní vánoční besídce třídy II. A. Prosím, vypněte si zvuk na svých mobilních telefonech, aby to děti nerušilo v době představení. Naši vánoční besídku jsme nazvali Procházka prosincem, jelikož vás dnes tímto měsícem provedeme a možná se i něco nového dozvíte.“

7.3.1.2 Hra žáků na hudební nástroje

Učitelka: „Nyní nás čeká vystoupení dvou žáků této třídy, kteří nám zahrají na klávesy vánoční písničku, kterou se sami naučili. Jako první nám zahraje na klávesy Majda vánoční koledu „Stojí vrba košatá“ a poté Šimon, který zahraje vánoční koledu „Rolničky.“

Konkrétní cíle následující činnosti:

- rozvoj hry na klávesy
- sebevědomé vystupování před publikem
- rozvoj senzomotorického učení

Popis činnosti:

Následuje hra na klávesy dvou žáků z této třídy. Žáci se posadí ke klávesám a zahrají jednu vánoční koledu. Po odehrané písničce se oba žáci před posluchači ukloní.

7.3.1.3 Adventní období

Konkrétní cíle následujících činností:

- rozvoj pěveckých činností
- osvojení vánoční koledy „Pásli ovce Valaši“
- rozvoj slovní zásoby a artikulace
- správná technická hra na dřívka, bubínek a drhlo

Popis činnosti:

S žáky si zazpíváme první vánoční koledu „Pásli ovce Valaši“. Tuto písničku jsme zařadili na začátek z důvodu, že její tempo je rychlé a besídku oživí. K této vánoční koledě je zajištěn hudební doprovod na klávesy. Po písničce následuje básnička s názvem „Adventní věnec“ v podání tří chlapců.

1. písnička: Pásli ovce Valaši (všichni)

[Vesele]

Pásli ovce Valaši

1. Pás-li ov-ce Va-la-ši, při bet-lém-ské sa-la-ši.

Haj-dom, haj-dom tyd-li dom, haj-dom, haj-dom tyd-li dom,

2. sloka: *Anděl se jim ukázal,
do Betléma jít kázal.
/:Hajdom hajdom tydlidom,:/*

3. sloka: *Vstaňte rychle a jděte,
Ježíška tam najdete.
/:Hajdom hajdom tydlidom,:/*

4. sloka: *On tam leží v jesličkách,
ovinutý v plenčičkách.
/:Hajdom hajdom tydlidom,:/*

5. sloka: *Maria ho kolébá,
svatý Josef mu zpívá.
/:Hajdom hajdom tydlidom,:^{β7}*

Rytmický doprovod Orffovými nástroji:

Do této vánoční koledy se velice hodí dřevěné Orffovy hudební nástroje, jako jsou dřívka, bubínek nebo drhlo. Hudební doprovod zapsaný v notách lze vidět v příloze č. 1.

Možné pohybové ztvárnění:

Pohyby provádíme pouze na text jednotlivých slok mimo refrén *Hajdom, hajdom...*

1. sloka: máváme na sebe
2. sloka: dáme ruce k sobě jako při modlení
3. sloka: vyskočíme 2x
4. a 5. sloka: houpeme miminko v náruči

Následuje rozhovor mezi žákem a učitelem:

Učitel: „Víte děti, které období předchází Vánocům?“

Žák: „No přece Advent, když každý týden maminka zapaluje na adventním věnci jednu svíčku.“

Básnička: Adventní věnec (Daník, Filip, Šimon)

*Máma dneska na stoleček,
položila věneček.
Na něm čtyři svíčky stojí,
kol dokola samé chvojí.
Taky mašle, jabka, šišky.
Mami, tak už zapal svíčky.*

³⁷ Vánoční koledy – Pásli ovce Valaši – text - KaraokeTexty.cz. *Karaoke texty, texty písní, youtube videoklipy, fotky* [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.karaokecity.cz/texty-pisni/vanocni-koledy/pasli-ovce-valasi-44238>

7.3.1.4 Barborka – 4. prosince

Konkrétní cíle následující činnosti:

- seznámení s různými významy slova barborka
- vysvětlení tradice s barborkami
- rozvoj slovní zásoby a artikulace

Popis činnosti:

Následuje básnička s názvem „Barborka“, kterou nám zarecitují dvě žákyně.

Následuje rozhovor tří žákyň:

Žákyně 1: „A čemu se říká barborka?“ (*diví se*)

Žákyně 2: „To jsou větvičky třešně.“

Žákyně 1: „A proč se vlastně trhají?“

Žákyně 3: „Dříve se říkávalo, že dívka, které vykvétou, se do roka vdá.“

Básnička: Barborka (*Ella, Natálka*)

Jde Barborka po dvorku:

*„Babi, nesu barborku,
kam mám dát tu snítku?“
„Do tepla a do vody,
uvidíš div přírody,
bude plná kvítků!“*

7.3.1.5 Mikuláš – 5. prosince

Konkrétní cíle následujících činností:

- vysvětlení, kdo byl svatý Mikuláš
- seznámení se s tradicí příchodu Mikuláše, čerta a anděla za dětmi
- osvojení písniček „Čert a Káča“ a „S čerty jsou i žerty“
- správná technická hra na drhlo a dřívka

Popis činností:

Následuje část besídky o svatém Mikuláši, který slaví svátek 6. prosince, ale dětem nosí dárečky již 5. prosince. Nejprve si v rozhovoru řekneme, kdy chodí Mikuláš a proč nosí dětem dárky. Do něj se zapojí dva žáci, kdy učitelka se ptá a žáci odpovídají. Následuje básnička „*Dneska chodí Mikuláš*“, kterou nám přednese skupina tří chlapců. V této básničce se dozvíme, kdo byl Mikuláš a kdy nosí dětem dárečky.

Následuje rozhovor mezi žáky a paní učitelkou:

Učitelka: „A víte děti, kdy chodí Mikuláš?“

Žák 1: „5. prosince.“

Učitelka: „A víte, proč nosí dětem dárečky?“

Žák 2: „Už legenda dříve říkala, že pomáhal chudým lidem, tak proto je hodný i na nás.“

Básnička: Dneska chodí Mikuláš (Vojta, Táda, Martin)

Copak je to vlastně zač?

Je to hodný děda s vousy,

nosí knihu, děti zkouší.

Jestli umí básničku a zazpívat písničku.

Žák 3: „A my jsme zapomněli ještě na čerta s andělem. Ty chodí s Mikulášem také, aby se ty zlobivé děti trochu bály.“

Popis činností:

Další písnička „*Čert a Káča*“ není vánoční ani nemá žádný zimní motiv. Do vánoční besídky jsme ji zařadili kvůli tomu, že se v ní zpívá o čertovi, a vytvořili jsme na ni nápaditou dramaturgii.

2. písnička: Čert a Káča (všichni)

Čert a Káča

Mírně P. Jurkovič / V. Provazníková

1. By - la jed - na Ká - ča, co se chtě - la vdát,
čert to na ni vi - děl, šel s ní tan - co - vat

Na krk mu sko - či - la, do - ko - la s ním to - či - la,

na krk mu sko - či - la, do - ko - la s ním to - či - la.

2. sloka: *Čert se jí moc líbil, že byl rohatý,
že měl v pekle teplo, že byl bohatý,*

/: Když nemoh na nohy, tak ho táhla za rohy.:/

3. sloka: *Hned si chtěla Káča toho čerta brát,
pořád se ho ptala, jak moc ji má rád.*

*Čert na to: pro tebe šel bych třeba do nebe,
ble, ble, ble, pro tebe, půjdu rovnou do nebe.³⁸*

Rytmický doprovod Orffovými nástroji:

Do této písničky jsem zařadila dřevěný hudební nástroj drhlo. Jeho zvuk nám může připomínat řinčení řetězů. Hudební doprovod zapsaný v notách lze vidět v příloze č. 2.

Dramatizace písničky:

Tuto dramatizaci písničky ztvárňuje chlapec s dívkou. Ostatní žáci zpívají a hrají na hudební nástroje.

³⁸ Písničky pro děti – Hledat Googlem | Kids songs, Music do, Songs. *Pinterest – Česká republika* [online]. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/407575835018923431/>

1. sloka:

- 1. – 4. takt – jedna žákyně je Káča, prochází se před ostatními žáky sem a tam
- 5. – 8. takt – druhý žák je převlečený za čerta a pozoruje Káču
- 9. – 16. takt – Káča se chytí s čertem za ruce a točí se dokola

2. sloka:

- 1. – 8. takt – Káča se dívá na čerta, čert klečí
- 9. – 16. takt – Káča tahá čerta za rohy

3. sloka:

- 1. – 8. takt – čert dává Káče rámě a prochází se před ostatními žáky
- 9. – 16. takt – čert si klekne před Káču na koleno

Popis činností:

Následují dvě básničky, první básničku „Čertík“ přednesou tři chlapci a druhou básničku s názvem „Mikuláš, čert, anděl“ ztvární celá třída slovně i dramaticky. Básničky jsou stále na motivy Mikuláše a čertů.

Básnička: Čertík (Filip, Gabriel, Jáchym)

Hráli karty čerti v pekle.

Ten, co prohrál, funěl vztekle.

*Celý týden musí za to
rozhazovat lidem zlato.*

*Jen ze svého měšce,
tohle snáší těžce.*

Básnička: Mikuláš, čert, anděl (celá třída)

Mikuláš už zvoní, cinká, (někteří žáci zvoní na zvoneček)

nakukuje do okýnka. (stojíme, nakukujeme)

Ten, kdo zlobil, teď strach má, (hrozíme prstem)

že ho máma čertu dá. (děláme si čertí rohy)

*A přece děti někdo hlídá,
je tu anděl, ten se dívá.*

Čerti se ho proto bojí (děláme si čertí rohy)

všechny děti vysvobodí.

Mikuláš vám dárek dá, (natahujeme ruce pro dárek)

možná jeden, možná dva. (ukazujeme na prstech 1,2)

Popis činnosti:

Následuje písnička s motivy čertů s názvem „S čerty jsou i žerty“. Tato písnička má velice chytlavý rytmus a tempo je svižnější. Tuto písničku jsme doplnili velmi zábavným dramatickým ztvárněním.

3. písnička: S čerty jsou i žerty³⁹ (všichni)

S ČERTY JSOU I ŽERTY

ČERTI V PEKLE hudba: Eva Jenčková
slova: Jaromíra Pechová

Vesele **D**

Čer-ti v pe-kle, ti se ra-du-jou, od rá -
na si je-nom tan-cu-jou. Když se vy-spi do rá-žo-va,
ne-me-jou se, ne-če-šou se,
pod ko-štem si za-to-pí, po-řád se jen ve-se-li.
Čer-ti v pe-kle, ti se ra-du-jou, od rá -
na si je-nom tan-cu-jou. je-nom tan-cu-jou.

³⁹ S čerty jsou i žerty | Výtvarná výchova. Výtvarná výchova [online]. [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <http://vytvarena-vychova.cz/s-cert-y-jsou-i-zerty/>

Rytmický doprovod Orffovými nástroji:

K této písničce se hodí doprovod nástroje, který vydává spíše hrubší, drsnější a dunivější zvuk. Přesně takový zvuk vydávají dřívka a drhlo, které mohou připomínat život čertů v pekle a jejich dupot. Hudební doprovod zapsaný v notách lze vidět v příloze č. 3.

Pohybové ztvárnění písně:

Tuto písničku pohybově ztvárňuje pouze několik dětí. Ostatní hrají na Orffovy hudební nástroje.

1. – 4. takt – sudý počet žáků stojí před ostatními dětmi, lokty mají propletené do sebe, točí se dokola

5. – 8. takt – změníme stranu točení

9. – 10. takt – protáhneme se, zíváme si, klekneme si

11. – 12. takt – topíme pod kotlem

13. – 14. takt – rukama kroutíme na projev nesouhlasu

15. – 16. takt – poskakujeme radostí

17. takt a dál – stejné jako od začátku

7.3.1.6 Svatá Lucie – 13. prosince

Konkrétní cíle následujících činností:

- seznámení s pranostikami o svaté Lucii
- osvojení správného data, kdy slaví Lucie svátek
- rozvoj slovní zásoby a artikulace
- osvojení vánoční koledy „*Veselé vánoční hody*“
- správná technická hra na triangel a dřívka

Popis činností:

Následují dvě básničky s názvy „*Lucie*“ a „*Meluzína*“. V básničce „*Lucie*“ seznámíme s dvěma pranostikami, které se vztahují k tomuto jménu. Ve druhé básničce „*Meluzína*“ se často opakují slova fiju, fiju, fi, která básničce dodají vtip.

Následuje rozhovor dvou žáků:

Žák 1: „A víte někdo, co je zítra za den?“

Žák 2: „Přece naše Lucka slaví zítra svátek.“

Básnička: Lucie (Ráchel, Naty)

*Svatá Lucie noci upije,
ale dne nepřidá.
Na svatou Lucii jasný den,
urodí se brambory i len.*

Básnička: Meluzína (Majda, Karolína)

*Vítr fouká do komína,
všemi okny lomcuje, fiju fiju fí.
Jen se nesměj meluzíno,
taky by tě přešel smích, fiju, fiju, fí.
Kdybys měla uklízíno,
do domu ti padal sníh, fiju, fiju, fí.*

Popis činnosti:

Následuje vánoční koleda *Veselé vánoční hody*. Tuto koledu jsme vybrali kvůli jejímu klidnějšímu a pomalejšímu tempu. Snažíme se vždy střídat písničky s rozdílnými tempy.

4. písnička: Veselé vánoční hody (všichni)

220. VESELÉ VÁNOČNÍ HODY

Rychleji česká

1. Ve - se - lé vá - no - ční ho - dy, zpí - vejte, dí - ky, ko - le - dy,
o tom, co se vskutku stalo, že se lidem naro - di - lo dě - t'át - ko.

2. sloka: *Po tmě leží nemá svíčky,
na nebi svítí mu hvězdičky.
/:Ty, jenž všečen oděv dáváš,
samos nahé a nic nemáš, děťátko.:/*

3. sloka: *Přišli chudí pastuškové,
zpívali jsou chvály nové.
/:Vítej nám andělský králi,
tebe jsme zdávna žádali, děťátko.:⁴⁰*

Rytmický doprovod Orffovými nástroji:

Pro tuto vánoční koledu jsem zvolila jako hudební doprovod dřívka a triangel. Tempo písničky je rychlejší a dřívka pomohou udržet svižné tempo. Triangel dodá této koledě vánoční náladu. Hudební doprovod zapsaný v notách nalezneme v příloze č. 4.

⁴⁰ Veselé vánoční hody - Vira.cz, Bůh, křesťanství. *Vira.cz, Bůh, křesťanství* [online]. [2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.vira.cz/texty/knihovna/kapitoly/vesele-vanocni-hody?rNo=1>

7.3.1.7 Blížíme se k Vánocům

Konkrétní cíle následujících činností:

- zapamatování data, kdy je Štědrý den
- rozvoj slovní zásoby a artikulace
- osvojení písničky „Rampouch“
- správná technická hra na triangl

Popis činností:

Následuje krátký dialog, kdy se jeden žák zeptá, kolik dní zbývá do Vánoc, a celá třída mu odpoví. Dále následují dvě básničky „Sněhulák“ a „Vrabec“, každá v provedení jedné trojice chlapců. Další písnička, kterou s žáky zazpíváme, nese název „Rampouch“. Písnička má velký tónový rozsah. Tuto písničku jsme zařadili mezi vánoční koledy.

Rozhovor mezi žákem a třídou:

Žák 1: „Počítal jste někdo, kolik dní nám zbývá do Vánoc?“

Všichni: „Dvanáct!“

Básnička: Sněhulák (Šimon, Ondra, Pavel)

*Nemám písek, nemám hlínu
ani žádnou plastelínu.
Mám jen sněhu zásoby,
nebojím se náhody.
Přesto stavím sněhuláka,
už mě nikdo neodláká.
Do očí uhlíky,
na břicho knoflíky.*

Básnička: Vrabec (Jáchym, Nikola, Kuba)

*Usnul vrabec za komínem,
tichounce tam dřímá,
přilož, Jirko, ještě souček,
ať mu není zima.*

5. písnička: Rampouch⁴¹ (všichni)

RAMPOUCH J. Šíhal / Jan Vodňanský

1. Ram-pouch sem, ram-pouch tam, cin-ká a já po-slou-chám. Ram-pouch sem, ram-pouch tam
Cin-ká-ní ram-pou-ší zněl-ku na mě vyz-kou-ší, ram-pouch sem, ram-pouch tam

a já po-slou-chám. Tam, kde kvet-ly bla-tou-chy, tam teď ros-tou ram-pou-chy,
a-ni ne-du-tám.

Mráz dal vo-du do le-du, zpí-vá-me si ko-le-du.

Rytmický doprovod Orffovými nástroji:

K této písničce s názvem „*Rampouch*“ je vhodný rytmický doprovod trianglu, který může připomínat cinkání rampouchů. Hudební doprovod zapsaný v notách lze vidět v příloze č. 5.

Pohybové ztvárnění písně:

Žáci jsou v půlkruhu a dívají se na rodiče sedící v publiku.

1. – 2. takt – ukážeme napravo, ukážeme nalevo
3. – 4. takt – někteří žáci cinkají zvonečky
5. – 6. takt – ukážeme napravo, ukážeme nalevo
7. – 8. takt – obě ruce dáme k uším a posloucháme
9. – 10. takt – rychlý dřep, pomalu rosteme nahoru
11. – 12. takt – vzpažíme, pomalu jdeme do dřepu, rukama ukazujeme, jak rostou rampouchy

⁴¹ Rampouch | Výtvarná výchova. *Výtvarná výchova* [online]. [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <http://vytvarena-vychova.cz/rampouch/>

13. – 14. takt – klepeme se zimou

15. – 16. takt – vyskočíme a zpíváme radostně

Cinkání rampouší...

1. – 2. takt – vybraný žák nahlas udeří dvakrát do trianglu

3. – 4. takt – někteří žáci cinkají zvonečky

5. – 6. takt – ukážeme napravo, ukážeme nalevo

7. – 8. takt – šeptáme, dáme prst před pusou

7.3.1.8 Štědrý den

Konkrétní cíle následujících činností:

- správná technická hra na dřívka a tamburínu
- osvojení písničky „Půjdem spolu do Betléma“
- rozvoj artikulace a slovní zásoby

Popis činností:

Následuje básnička *Kouzelný zvoneček*, která nás pomalu přibližuje ke konci vánoční besídky. Tuto básničku jsme zařadili jako poslední, jelikož jejím hlavním motivem je kouzelný zvoneček, který nám přivolává Vánoce. Poté zazpíváme vánoční koledu „Půjdem spolu do Betléma“. V této koledě zpívají 5. sloku pouze chlapci, kteří se snaží změnit svůj hlas na hlubší. Poté využíváme rekvizit nakreslených hudebních nástrojů, o kterých se v písničce zpívá.

Básnička: Kouzelný zvoneček (Lucka, Samuelka, Kristýna)

*Kouzelný zvoneček
brzy nám zacinká,
rozsvítí stromeček,
zbývá jen chvílička.*

*Zazvonil zvoneček
vánoční písničku,
každý se podívá,
copak je v balíčku.*

*A tak nám zvoneček
odhalil tajemství,
všichni se vrátili
ve mžiku do dětství.*

6. písnička: Půjdem spolu do Betléma (všichni)

Půjdem spolu do Betléma

Mírně *Česká*

Pů-jdem spo - lu do Be - tlé - ma duj - daj, duj - daj,
daj - daj, dá! Je - žíš - ku, pa - náč - ku!
Já tě bu - du ko - lí - ba - ti, Je - žíš - ku,
pa - náč - ku! Já tě bu - du ko - lí - bat.

2.sloka: *Začni Kubo, na ty dudy:*
dujdaj, dujdaj, dujdaj, dá!
Ježíšku...

3.sloka: *A ty, Janku, na píšťalku:*
dudli, tudli, dudli, dá!
Ježíšku...

4.sloka: *A ty, Mikši, na housličky:*
hudli, tydli, hudli, dá!
Ježíšku...

5.sloka: *A ty Vávro, na tu basu:*
rum, rum, rum, rum, ruma dá!
Ježíšku...⁴²

Rytmický doprovod Orffovými nástroji:

Pro vánoční koledu *Půjdem spolu do Betléma* jsou vhodná dřívka nebo tamburína. Úder dřívek nám připomíná chůzi a tamburína pochod k Betlému. Hudební doprovod zapsaný v notách lze vidět v příloze č. 6.

⁴² Půjdem spolu do Betléma – Siberia-servis.cz | Sheet music. *Pinterest – Česká republika* [online]. [2021-03-20]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/527554543847142768/>

Pohybové ztvárnění písně:

1. sloka:

1. – 4. takt – pochodujeme na místě

5. – 13. takt – rukama kolébáme

Ostatní sloky:

1. – 2. takt – ukážeme na jednoho vybraného žáka

3. – 4. takt – jeden vybraný žák předvede hru na:

- 2. sloka – dudy
- 3. sloka – píšťalku
- 4. sloka – housličky
- 5. sloka – basu

5. – 13. takt – vybraní žáci zvednou nad hlavu namalovaný hudební nástroj, ostatní hrají na daný hudební nástroj

7.3.1.9 Vánoční překvapení

Hlavní cíle následující činnosti:

- osvojení nových anglických slovíček
- rozvoj sluchového poslechu při písničce *Snowflake*
- taneční projev

Popis činnosti:

Jelikož v této třídě vyučuji anglický jazyk, vymysleli jsme s dětmi pro jejich třídní paní učitelku překvapení, které jsme zařadili také do programu vánoční besídky. Písničku jsme zpracovali pouze pohybově, nikoliv pěvecky. I přes to se někteří žáci naučili slova pouhým odposlechem.

Písnička, kterou jsme s žáky nacvičili, se jmenuje „*Snowflake*“ (sněhová vločka). Píseň je spojená se zimní tematikou. Její tempo je pomalé. Písničku jsem volila tak, abychom se s žáky naučili nová slovíčka, která se používají v běžné komunikaci. Slovní zásoba v písničce zahrnovala téma Tělo (body):

- head – hlava
- nose – nos
- hand – ruka

Před začátkem dostal každý žák jednu papírovou vločku, kterou jsme si vyrobili v rámci pracovních činností. Poté vytvořili žáci menší rozestupy. K písničce bylo puštěné zvukové video z Youtube.

Učitelka: „Ještě před posledním vystoupením máme pro vás s žáky malé překvapení, které jsme nacvičili společně při hodinách anglického jazyka.“

Pohybové ztvárnění písně:

Pohybové ztvárnění písničky „Snowflake“ je velice jednoduché. Je vhodné jak pro žáky prvního ročníku, tak i druhého a třetího. Pohyby se u všech třech slok opakují, pouze mění se pouze v poslední řádce každé sloky.

1. sloka:

Snowflake, snowflake, little snowflake (2x uděláme velký kruh rukama, dva prsty dáme blízko k sobě jako slovíčko „malý“, uděláme velký kruh).

Little snowflake falling from the sky (dva prsty dáme blízko k sobě jako slovíčko „malý“, uděláme velký kruh, ruce vzpažíme a jdeme pomalu do kleku).

Snowflake, snowflake, little snowflake (2x uděláme velký kruh rukama, dva prsty dáme blízko k sobě jako slovíčko „malý“, uděláme velký kruh).

*Falling, falling, falling, falling, falling,
falling, falling, falling, falling, (vzpažíme a jdeme pomalu do kleku, třepeme prsty)
falling on my head (ukážeme na hlavu).*

2. sloka:

Snowflake, snowflake, little snowflake.

Little snowflake falling from the sky.

Snowflake, snowflake, little snowflake.

Falling, falling, falling, falling, falling,

falling, falling, falling, falling...

falling on my nose (ukážeme na nos).

3. sloka:

Snowflake, snowflake, little snowflake.

Little snowflake falling from the sky.

Snowflake, snowflake, little snowflake.

*Falling, falling, falling, falling, falling,
falling, falling, falling, falling...*

falling in my hand (ukážeme na ruku).

Falling on my head (ukážeme na hlavu).

Falling on my nose (ukážeme na nos).

Falling in my hand (ukážeme na ruku).

Snowflake, snowflake, little snowflake (2x uděláme velký kruh rukama, vyhodíme papírovou vločku nad hlavu).

7.3.1.10 Závěr besídky

7. písnička: Rolničky (všichni)

Konkrétní cíle následujících činností:

- osvojení a správná technická hra na hudební nástroj Boomwhackers „trubky“, triangl a prstové činelky
- respektování a ohleduplnost vůči ostatním žákům při hře na trubky
- osvojení vánoční koledy „Štědrej večer nastal“
- rozvoj slovní zásoby a artikulace

Popis činností:

Nyní využijeme s žáky hudební nástroj Boomwhackers. Každý žák si dojde pro svou trubku (důležité je, aby si pamatoval, jakou má mít barvu). Třída je rozdělena na 5 skupinek podle barvy trubky. Žáci při hře nezpívají, pouze drží trubku v pravé ruce a bouchají s ní do levé ruky, leváci provádějí činnost obráceně. Učitel klečí vpředu před třídou a představuje dirigenta. Ukazuje na žáky, kteří mají v danou chvíli hrát. Notový záznam této písničky můžeme vidět v příloze č. 7.

Paní učitelka se nyní rozloučí se všemi posluchači, kteří se přišli na vánoční besídku podívat.

Učitelka: „Děkuji vám za to, že jste dnes dorazili na naši vánoční besídku, a doufáme, že se vám všem líbila. Děkuji také dětem za jejich píli a trpělivost při nácvičku celé besídky. Myslím, že se jim velice vydařilo. Rádi bychom vám zazpívali poslední vánoční koledu Štědrej večer nastal a budeme moc rádi, pokud se k nám také přidáte.“

8. písnička: Štědrej večer nastal (všichni)

Štědrej večer nastal

♩ = 70 česká

C Dmi G7 C Dmi

1. Ště - drej ve - čer na - stal, Ště - drej ve - čer na - stal

G7 C Ami Dmi G7 C

ko - le - dy při - chys - tal, ko - le - dy při - chys - tal.

2. sloka: *Panímámo vstaňte, panímámo vstaňte,
koledu nám dejte, koledu nám dejte.*
3. sloka: *Panímáma vstala, panímáma vstala,
koledu nám dala, koledu nám dala.*⁴³

Rytmický doprovod Orffovými nástroji:

Vánoční koleda „Štědrej večer nastal“ má spíše pomalejší tempo, proto jsme jako hudební doprovod zařadili triangel a prstové činelky. V příloze č. 8 můžeme vidět rytmičtý hudební doprovod.

Možné pohybové ztvárnění písničky:

Každý žák má v ruce vánoční ozdobu, kterou jsme vyrobili v rámci pracovních činností.

⁴³ Středisko Radost. *Středisko Radost* [online]. [cit. 2021-03-20].
Dostupné z: <http://www.taborradost.cz/res/archive/241/026481.png>

1. sloka:

1. – 5. takt – celými pažemi předvedeme kruh (2x)

6. – 10. takt – položíme před sebe vánoční ozdobu

2. sloka:

1. – 5. takt – ruce k ústům a „voláme“ na panímámu, napřed napravo, poté nalevo

6. – 10. takt – ukážeme na ozdoby na zemi

3. sloka:

1. – 5. takt – jdeme do dřepu, zvedneme ozdobu ze země, pomalu vstáváme z dřepu do stoje

6. – 10. takt – celými pažemi předvedeme kruh (2x)

Možná dramaturgizace písně:

Třída je rozdělena na několik skupinek. Jedna z nich jsou koledníci, ostatní jsou rodiny v chalupě. Všichni žáci zpívají vánoční koledu. Tato dramaturgizace je vhodnější pro 4. nebo 5. ročník.

1. sloka: skupinka koledníků chodí s košíčkem sem a tam

2. sloka: koledníci si dají ruce k puse a „volají“ na panímámu, rukama prosí o koledu

3. sloka: koledníci chodí ke každé rodině, ukloní se a ta jim dá do košíčku vánoční ozdobu

Možná hudebně pohybová hra:

Tato pohybová hra od E. Jenčkové mě velice zaujala. Její zpracování je vhodnější pro starší žáky 4. nebo 5. ročníku. Někteří žáci stojí k sobě zády a každý má v předpažené ruce nějaký rytmický hudební nástroj. Představují vánoční stromeček. Kolem vánočního stromečku prochází potichu šest dalších žáků. Každý další žák drží v ruce druhou část rytmického nástroje: druhé dřívko, ocelovou tyčku od trianglu nebo paličku. Žáci se při chůzi setkají a začínají rozeznívat „vánoční stromeček“.⁴⁴

⁴⁴ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: VI. Hudba a pohyb - 1. díl*. Hradec Králové, 1997.

Konečné slovo paní učitelky:

Učitelky: „Tímto vám ještě jednou děkuji za shlédnutí naší vánoční besídky a přeji vám šťastné prožití vánočních svátků a hezký Nový rok.“

7.4 Realizace vánoční besídky a reflexe

Vánoční besídku jsem vytvořila a zrealizovala poprvé za svou praxi. Samotná příprava a realizace mi pomohla si uvědomit, jak je daná práce náročná. Odnesla jsem si mnoho nápadů do dalších let, ale také připomínek, kterých bych se ráda vyvarovala.

7.5 Podmínky a materiální vybavení

Vánoční besídku jsem navrhla a zrealizovala ve 2. ročníku na základní škole Jižní předměstí v Rokycanech. Na scénáři jsme s třídní paní učitelkou Mgr. Dagmar Vávrovou pracovaly již od října a hledaly vhodné básničky a vánoční koledy a písničky, které by se hodily do vánoční besídky. Téma vánoční besídky jsme si zvolily „*Procházka prosincem*“, kdy jejím cílem bylo rodiče seznámit s některými známými prosincovými daty. K dispozici jsme měly spoustu jednoduchých Orffových hudebních nástrojů, ale také nový hudební nástroj Boomwhackers.

7.6 Realizace vánoční besídky

S žáky druhého ročníku jsme zrealizovali vánoční besídku přesně podle uvedeného scénáře. Vánoční besídka obsahuje složku hudební, ale také dramatickou, jazykovou a literární, kdy všechny tyto složky vzdělávacích oblastí se vzájemně prolínají v průběhu celé vánoční besídky. Díky vánoční besídce s žáky naplňujeme očekávané výstupy a také cíle vzdělávací oblasti.

7.7 Průběh a hodnocení jednotlivých částí besídky

Příprava vánoční besídky byla poměrně náročná. Se zkoušením jsme začali již na začátku listopadu a každý den jsme trénovali alespoň jednu činnost z připraveného scénáře.

Do samotné besídky jsme zahrnuli činnosti pěvecké, instrumentální, dramatické, taneční, pohybové, ale také jazykové. Snažili jsme se zařadit rozmanité činnosti tak, aby besídka a také samotný nácvik byly pro žáky pestré a zábavné. Téměř každý den jsme do výuky zařadili zpěv jedné z písní vánoční besídky nebo některé pohybové ztvárnění.

Básničky k přednesu se žáci učili doma a poté je recitovali v rámci literatury v českém jazyce. Na naučení básniček nazpaměť měli žáci celý jeden měsíc.

Některé písničky, které byly zařazeny ve vánoční besídce, žáci již znali (např. „*Půjdeme spolu do Betléma*“ nebo „*Štědrej večer nastal*“). Těmto písničkám jsme tedy nevěnovali tolik času a ihned se zaměřili na instrumentální doprovod a pohybové ztvárnění. Naopak jiné byly pro žáky nové (např. „*S čerty jsou i žerty*“ nebo „*Rampouch*“). Proto jsme nácvičku věnovali více času a u písniček se nejprve naučili správně rytmus, poté jsme začali slova přiřazovat k tónům písničky, a nakonec přiřadili instrumentální, příp. také pohybový doprovod.

V úvodu jsme začali s recitací „*Úvodní básničky*“, kterou se nám podařilo přivítat rodiče a navodit příjemnou atmosféru. Tuto básničku jsme často opakovali ve škole a brzy jsme ji začali doplňovat pohybovým ztvárněním, které bylo pro žáky motivací a zároveň jim pomohlo k jejímu lepšímu zapamatování.

V další části jsme již zpívali známé vánoční koledy, které jsme neustále opakovali a pracovali podrobněji na instrumentálním doprovodu a pohybovém ztvárnění. Při nácvičku nových písniček „*Rampouch*“ a „*S čerty jsou i žerty*“ jsme uplatnili metodu imitace (napodobování). Při této metodě jsme používali hru na ozvěnu, která byla při nácvicích velice úspěšná.

Kvůli větší pozornosti a ukázněnosti žáků jsme střídali recitaci básniček se zpěvem písniček. Žáci tak museli udržet svoji pozornost a neměli tolik času na případné vyrušování.

V pohybových doprovodech k písničkám se objevovaly prvky z oblasti hudební (hra na tělo, zpěv, hra na hudební nástroje), literární (recitace básniček), pohybové (točení rukama, chůze, sedy, pokleky) i dramatické (ztvárnění písničky na základě slyšeného textu). Žáci se díky pohybovým aktivitám učili vzájemné toleranci, spolupráci a pomoci. To se objevilo např. při ztvárnění písničky „*S čerty jsou i žerty*“, kdy žáci představovali čerty v pekle a celou dramaturgií předváděli společně. Pokud by některý žák zapomněl pohyb, věděl, že se může řídit svými spolužáky a pohyby napodobovat.

Při instrumentálních činnostech jsme využili především rytmické hudební nástroje, Boomwhackers, které bychom mohli zařadit mezi melodické hudební nástroje a díky kterému jsme rozvíjeli vzájemnou spolupráci. Každá písnička měla také klávesový hudební doprovod. Díky instrumentálním činnostem jsme rozvíjeli:

- rytmické cítění,
- vnímání rytmické stránky řeči a zpěvu,
- sluchové schopnosti,
- hudební tvořivost,
- jemnou motoriku,
- nástrojovou souhru a spolupráci,
- soustředěnost a postřeh.

Náročná příprava byla především kvůli hře na nástroj Boomwhackers. Velmi důležité bylo, aby měl každý žák po celou dobu nácviků i v průběhu představení trubku jedné konkrétní barvy. Pokud by si ji žák vyměnil, nevěděl by, kdy má správně udeřit. Nácvik s těmito nástroji byl z celé přípravy ten nejobtížnější. Žáky jsme nejprve seznámili s barevnými značkami (viz příloha 7) vánoční písničky „*Rolničky*“ a vysvětlili jim, že musí do trubky udeřit pouze v případě, když jsou na řadě. Poté jsme s žáky začali pomalu trénovat písničku po jednotlivých úsecích. Učitel ukazoval na jednotlivé barevné čtverečky a žáci postupně udeřili trubkou o ruku. Když si byli žáci jistější, tempo jsme zrychlovali, a nakonec jsme vyzkoušeli hraní bez barevných značek, kdy učitel ukazoval na skupinku, která je zrovna na řadě.

Realizaci písničky „*Snowflake*“ (v překladu sněhová vločka) jsme nacvičovali s žáky této třídy při vyučování anglického jazyka. Písničku jsme nacvičovali tři týdny, tedy ve třech vyučovacích hodinách. S žáky jsme si navíc vyrobili papírovou sněhovou vločku, která každému sloužila jako rekvizita při tanci

V této písničce jsme využili převážně jen pohybové činnosti. Zpěv jsme do této činnosti nezařadili, jelikož je pro žáky těžší se naučit zpívat anglický text. Přesto se někteří žáci text poslechem naučili a zpívali společně s nahrávkou. Pohybové ztvárnění písničky obsahovalo především ladné a pomalé pohyby, jelikož samotné tempo písničky je pomalejší. Díky pohybovým činnostem jsme rozvíjeli:

- rytmické cítění,
- hudební tvořivost,
- ohleduplnost vůči ostatním žákům.

7.8 Celkové hodnocení

Celková příprava na besídku trvala jeden měsíc a dva týdny. Žáci moc pěkně spolupracovali a byli k sobě ohleduplní. Pohybové ztvárnění anglické písničky „*Snowflake*“ bylo pro jejich třídní paní učitelku překvapením a pro žáky velkou motivací. Všechny hudební, dramatické i literární aktivity jsme zařazovali do průběhu výuky tak, aby se rozvíjela celková osobnost žáka, neomezovaly běžnou výuku, podporovaly komunikační schopnosti a abychom s nimi mohli pracovat i jinak. Při vystoupení se všichni žáci snažili, nikdo nepovídal a nerušil ostatní. Konečný výsledek přinesl všem dětem obrovskou radost a nadšení ze zvládnuté vánoční besídky

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo prostudovat dostupnou literaturu, která se poji vánočními besídkami, a zpracovat návrh scénáře vánoční besídky na 1. stupni základní školy. V teoretické části jsem se podrobněji zabývala mimotřídní a mimoškolní hudební výchovou. Nastínila jsem hudební vývoj dítěte mladšího školního věku, se kterým po celou dobu své práce pracuji. Podrobněji jsem se podívala na využití hudebních činností a také Orffových hudebních nástrojů při vánočních besídkách. V závěru teoretické části jsem se zabývala propojením mezipředmětových vztahů s vánočními besídkami.

Důležitou součástí celé práce je především praktická část, kde jsem podrobně zpracovala návrh scénáře vánoční besídky s názvem „*Procházka prosincem*“, který lze použít v dalších letech k realizaci vánoční besídky. Propojila jsem činnosti pěvecké, instrumentální, pohybové, ale také literární a jazykové. Získala jsem mnoho nových nápadů a zkušeností k budoucí realizaci dalších vánočních besídek se svými žáky. S 2. ročníkem a paní učitelkou Mgr. Dagmar Vávrovou jsme v klidné a milé atmosféře zvládli celou přípravu, kterou jsme si velice užili. Celkový scénář a zhodnocení je součástí kapitol v praktické části.

V přílohách lze najít notové záznamy pro rytmické hudební doprovody k jednotlivým písničkám z vánoční besídky. Notové záznamy jsem přepisovala v programu Musescore.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové, 2002. ISBN 80-903115-7-1.
- JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Vánoce přicházejí*. Hradec Králové, 1996. ISBN 80-902662-8-2.
- HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. Knižnice Metodického centra HAMU. ISBN 80-7331-018-X.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-437-0.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami*. Praha: Portál, 2006. ISBN 81-7367-108-5.
- LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-86307-26-3.
- KUBECOVÁ, Markéta; PEHELOVÁ, Marcela; SLAVÍKOVÁ, Marie; RŮŽIČKOVÁ, Veronika a VÁŇOVÁ, Hana. *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí*. Praha: Raabe, [2017]. *Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání*. ISBN 978-80-7496-322-2.
- MAZUR, Pavel. *Hudební činnosti žáků na základní škole*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1984.
- PÁNÍKOVÁ, Petra. *Příprava a realizace hudebně dramatické pohádky* [online]. Plzeň, 2018 [cit. 2021-04-20]. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická. Vedoucí práce doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.
- PETROVÁ, Alexandra. *Tvořivost v teorii a v praxi*. 1. vyd. Praha: VODNÁŘ, 1999. ISBN 80-86226-05-0.
- SEDLÁK, František; SIEBR, Rudolf. *Didaktika hudební výchovy I na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogické fakulty, studijní obor učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Učebnice pro vysoké školy.

SEDLÁK, František; VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0972-0.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. Nápady – hry – tvořivost. ISBN 80-7178-323-4.

VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. Praha: Supraphon, 1989.

Internetové zdroje

Boomwhackers – Léčivé nástroje. *Léčivé nástroje* [online]. [cit. 2021-02-01]. Dostupné z: <https://www.lecive-nastroje.cz/boomwhackers>

Hudební výchova a vzdělávací obsah RVP PV. *Metodický portál RVP – Modul Články* [online]. Copyright ©2020 Národní pedagogický institut ČR [cit. 2021-02-13]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/p/394/HUDEBNI-VYCHOVA-A-VZDELAVACI-OBSAH-RVP-PV.html/>

Národní ústav pro vzdělávání. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Copyright ©2021. [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

Product Detail: Boomwhackers. *Plank Road Publishing's Music K-8 Magazine and Music Teaching Resources* [online]. [cit. 2021-02-01]. Dostupné z: https://www.musick8.com/store/alphadetail.php?product_group=108

Proměna hudební výchovy v RVP PV. *Metodický portál RVP – Modul Články* [online]. Copyright ©2020 Národní pedagogický institut ČR [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/P/468/PROMENA-HUDEBNI-VYCHOVY-V-RVP-PV.html/>

Vánoční písně a koledy - Žena.cz - magazín pro ženy. *Žena.cz - magazín pro ženy* [online]. [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <https://zena.aktualne.cz/vanocni-koledy/r~i:wiki:4020/>

Vánoční koledy - Milujívánoce.cz. [online]. [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <http://www.milujivanocce.cz/cs/clanky/vanocni-koledy/>

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha 1: *Pásli ovce Valaši* – hudební doprovod

Příloha 2: *Čert a Káča* – hudební doprovod

Příloha 3: *S čerty jsou i žerty* – hudební doprovod

Příloha 4: *Veselé vánoční hody* – hudební doprovod

Příloha 5: *Rampouch* – hudební doprovod

Příloha 6: *Půjdeme spolu do Betléma* – hudební doprovod

Příloha 7: *Rolničky* – notový záznam na hudební nástroj Boomwhackers

Příloha 8: *Štědrej večer nastal* – hudební doprovod

Příloha 1: *Pásli ovce Valaši* – hudební doprovod

Pásli ovce Valaši

česká lidová

Musical score for the first system of the song "Pásli ovce Valaši". The score is in 2/4 time and consists of four staves: Zpěv (Vocal), Dřívka (Clapper), Bubínek (Snare Drum), and Drhlo (Bass Drum). The vocal line is in treble clef and includes the lyrics: "Pás-li ov-ce Va-la-ši při bet-lém-ské sa-la-ši Haj-dom, haj-dom". Chords C, G7, and C are indicated above the vocal line. The Dřívka staff shows a steady quarter-note accompaniment. The Bubínek staff shows a pattern of quarter notes and rests. The Drhlo staff shows a pattern of eighth notes and rests.

Musical score for the second system of the song "Pásli ovce Valaši". The score is in 2/4 time and consists of four staves: Zpěv (Vocal), Dřívka (Clapper), Bubínek (Snare Drum), and Drhlo (Bass Drum). The vocal line is in treble clef and includes the lyrics: "tyd - li - dom, haj - dom, haj - dom tyd - li - dom". Chords G7 and C are indicated above the vocal line. The Dřívka staff shows a steady quarter-note accompaniment. The Bubínek staff shows a pattern of quarter notes and rests. The Drhlo staff shows a pattern of eighth notes and rests.

Příloha 2: Čert a Káča – hudební doprovod

Čert a Káča

P. Jurkovič/ V. Provazníková

Mírně

F C F C7 F C7

Zpěv

1. By-la jed - na Ká - ča, co se chtě - la vdát Na krk mu sko - či - la,
čert to na ní vi - děl, šel s ní tan - co - vat

Drhlo

7 F C7 F C C7 F

Zpěv

do - ko - la s ním to - či - la, na krk mu sko - či - la, do - ko - la s ním to - či - la.

Drhlo

Příloha 3: *S čerty jsou i žerty* – hudební doprovod

S čerty jsou i žerty

Čerti v pekle

slova: Jaromíra Pechová

hudba: Eva Jenčková

D
A

Zpěv

Čer-ti v pe-kle ti se ra-du - jou, od rá - na si je-nom tan-cu - jou.

Dřívka

Drhlo

9

D
A
1.D
A
2.

Zpěv

Když se vy - spí do rů - žo - va, pod ko - tlem si za - to - pí, po - řád se jen
ne - me - jou se, ne - če - šou se,

Dřívka

Drhlo

14

D
A
1.

Zpěv

ve - se - lí. Čer - ti v pe - kle ti se ra - du - jou, od rá - na si je - nom tan - cu -

Dřívka

Drhlo

22

2.
D

Zpěv

jou, je - nom tan - cu - jou.

Dřívka

Drhlo

Příloha 4: *Veselé vánoční hody* – hudební doprovod

Veselé vánoční hody

česká

C F C G7 C C F C G7 C

Zpěv

Ve - se - lé vá - no - ční ho - dy, zpí - vej - te dí - ky ko - le - dy,

Dřívka

Triangl

9 C G C G C G7 C

Zpěv

o tom, co se vskut - ku sta - lo, že se li - dem na - ro - di - lo dě - fát - ko.

Dřívka

Triangl

Příloha 5: *Rampouch* – hudební doprovod

Rampouch

J. Šíhal / Jan Vodňanský

C F C G

Zpěv
 Ram-pouch sem, ram-pouch tam, cin - ká a já po - slou - chám.
 Cin - ká - ní ram - pou - ší zněl - ku na mě vyz - kou - ší,

Činelky

Triangl

5 C F C G C G7

Zpěv
 Ram-pouch sem, ram-pouch tam, a já po - slou - chám. Fine Tam, kde kve - tly
 ram-pouch sem, ram-pouch tam a - ni ne - du - tám.

Činelky

Triangl

10 C G7 C G7 C

Zpěv
 bla - tou - chy, tam teď ros - tou ram - pou - chy. Mráz dal vo - du do le - du,

Činelky

Triangl

15 D7 G

Zpěv
 zpí - vá - me - si ko - le - du. D.C. al Fine

Činelky

Triangl

Příloha 6: *Půjdem spolu do Betléma* – hudební doprovod

Půjdem spolu do Betléma

česká lidová

[Vesele] D E A G A7

Zpěv

Pů-jdem spo-lu do Be-tlé-ma duj-daj, duj-daj, duj-daj dá! Je-žíš-ku,

Dřívka

Tamburína

6 D Hm Em A7 D G A7 D Hm

Zpěv

pa - ná - ěku! Já tě bu - du ko - lí - ba - ti, Je - žíš - ku, pa - ná - ěku!

Dřívka

Tamb.

11 Em A7 D

Zpěv

Já tě bu - du ko - lí - bat

Dřívka

Tamb.

Příloha 7: Rolničky – notový záznam na hudební nástroj Boomwhackers

Zdroj: KOSTOLANSKÁ, Veronika. *Boomwhackers: české lidové písně a vánoční koledy*.

Rolničky

E	E	E	E	E	E	E	G					
1. Rol	-	nič	-	ky,	rol	-	nič	-	ky	kdo	pak	
C	D	E	F	F	F	F	E					
vám	dal	hlas?	Kaš	-	pá	-	rek	ma	-	lič	-	
E	E	D	D	E	D	E	E					
ký	ne	-	bo	dě	-	da	Mráz?	Rol	-	nič	-	
E	E	E	E	E	G	C	D					
ky,	rol	-	nič	-	ky,	co	to	zvo	-	ní		
E	F	F	F	F	F	E	E					
v nich?	Ma	-	min	-	či	-	ny	pís	-	nič	-	ky,
G	F	E	D	C								
Vá	-	no	-	ce	a	sníh.						

1. Rolničky, rolničky, kdo pak vám dal hlas? Kašpárek maličký nebo děda Mráz?
Rolničky, rolničky, co to zvoní v nich? Maminčiny písničky, Vánoce a sníh.

2. Sláva už je sníh, jedem na saních, kluci křičí, zvonek zní, jenom táta ztich. Kouká na syna, uši napíná, co to slyší v rolničkách? Na co vzpomíná?

3. Rolničky, rolničky, kdo pak vám dal hlas? Kašpárek maličký nebo děda Mráz?
Rolničky, rolničky, co to zvoní v nich? Maminčiny písničky, Vánoce a sníh.

4. Zvonky dětských let, rozezvoňte svět, těm co už jsou dospělí, ať je znova pět!
Zvoňte z lehýnka stačí chvilinka: vzpomínka jak rolničky, v srdci zacinká.

Příloha 8: Štědrej večer nastal – hudební doprovod

Štědrej večer nastal

česká lidová

C Dmi G7 C Dmi G7 C

Zpěv

Ště-drej ve-čer na - stal, ště-drej ve-čer na-stal ko-le - dy při-chys-tal,

Triangl

Činelky

^s Ami Dmi G7 C

Zpěv

ko - le - dy při - chys - tal.

Triangl

Činelky